Bachantele / 406 îen.

PERSOANELE

(In ordinea iţit rar ii în scenă)

DIONISOS

CORUL, alcătuit din bachante

TIRESIAS •>

CADMOS, întemeietorul Thebei

PENTEU, regele Thebei

UN SERVITOR' UN CRAINIC ALT CRAINIC

AGAVE, fiica lui Cadmos şi mama lui Penteu Oameni diri garda lui Penteu, însoţitorii lui Cadmos

Acţiunea începe la Theba, dimineaţa, înaintea palatului l *lui Penteu.*
Jnlr-o parte se află ruinele fumegînde ale casei în care a
l *fost fulgerată Seinele şi mormîntul ei, împrejmuit cu un gard*
l *de vilii. Intră în scenă Dionisos, în costum de bachant;* ***divini-***
l *tatea lui va rătnîne ascunsă, pînă aproape de sfîrşilul trage-*
diei, chiar faţă de alaiul credincioaselor sale.

DIONISOS

în ţara Thebei vin eu, Bachos cel născut de Zeus şi Seinele, (tiu al cărei sîn m-a scos odinioară fulgerul de foc *.

; '/Legenda principală a zeului vinului s-a format la | Tlupa şi de acolo a pătruns în Atica. Semele, fiica regelui . Ci'îmos, fiind îndrăgită de Zeus, 1-a zămislit pe Dionisos. D;' Iera, geloasă pe noua legătură de dragoste a soţului ei, lupi chipul bălrînei doici a Semclei, a sfătuit-o pe aceasta .*sfyi* veară regelui zeilor să i se înfăţişeze în toată slava pflter i lui divine. Zeus a îndeplinit d'crinţa Semelei şi a vf nit ia ea, împodobit cu flăcările şi zgomotul trăsnetului; altfel i fost mistuită de foc fiica lui Cadmos şi a născut, 'j impi iu, pe nemuritorul Bachos. Pe acesta, Zeus 1-a închis "i coapsa lui, purlîndu-1 pînă la împlinirea termenului de

156

157

Schimbîndu-mi chipul din zeiesc în omenesc,
ajung la apa Dirkei şi-a pîrîului
Ismenos. Văd aici, aproape de palat,
mormîntul mamei mele fulgerate; văd
cum fumegă peste ruini de aşezări,
nestinsă încă, pala focului ceresc,
dovada răzbunării fără de sfîrşit,
a Herei împotriva mamei, li cinstesc
pe Gadmos care a menit acest păniînt
Semelei, fiicei sale, şi 1-a-mprejmuit
să nu-1 atingă nimeni. L-am ascuns apoi
eu însumi peste tot sub verdele-nfrunzit
al viţei [x]. Părăsind cîmpia Lidiei
şi-a Frigiei bogată-n aur, am trecut
prin şesurile Persiei cu soare-ncins;
prin ţara Bactriei cu-ntărituri de zid,
prin Media geroasă, prin Arabia
cea fericită[2] şi prin tot acel tărîm

gestaţie, cînd a văzut lumina zilei a doua oară. Abia atunci,] Xeus 1-a încredinţat nimfelor din muntele Nysa, care 1-aui dădăcit şi crescut în^ răcoarea unei peşteri căptuşite ciN viţă-de-vie şi iederă, într-o bună zi, Dionisos. gust în d dinj ciorchini, se îmbată şi împreună cu el toată ceata doiciîoiy sale a fost însufleţită de entuziasmul unei desfătări necu-| noscute. întregul alai, cu zeul în frunte, porni să alerg impetuos prin pădurile şi prin văile muntelui Nysc 71, d acolo, tot mai departe, răspîndind cultura viţei-de-v)e ceremoniile „sacre" legate de aceasta în numeroase ţ» Acest itinerar mitic al religiei dionisiace îl schiţează zi») în versurile prologului.

[1] La Theba, mormîntul Semelei, pe care Bachos îl oci tise acoperindu-1 cu frunzişul viţei, era un loc sfinţit, care nu aveau voie să calce muritorii (Pausanias, *Descrieri Greciei,* IX, 12).

[2] Arabia fericită *(felix)* denumea însăşi Peninsu Arabică, din, întinderea căreia, în antichitate, erau cuncs cute mai bine fîşiiie de coastă fertiie şi aproape de loc pustiu: rile din interior.

bătut de valurile mării — Asia — cu turnuri mîndre de cetăţi ce mişună de greci şi de barbari [1]. Şi după ce-am sădit acolo slujbe şi alaiuri tainice, ca să vădesc întregii lumi un dumnezeu, acuma intru-n cel dinţii oraş helen. Din toată-ntinderea Heladei am ales cetatea Theba-n primul rînd,

s-o zguduie bachantele ţipînd înalt; i-am îmbrăcat făptura cu nebrida [2] şi i-am pus în mîini, de iederă-nvelită, lancea tirsului [3]. Sosesc aici, deoarece surorile Semelei [4], mama mea — deşi nu se cădea s-o spună — cleveteau că Dionisos nu-i fecior din Zeus, că Semele-ar fi trăit c-un muritor de rînd si c-a zvîrlit apoi pe Zeus vina sarcinei, cum i-a şoptit vicleanul rege Cadmos. Ele se trufeau ~că Zeus a ucis-o pentru c-a minţit vorbind de nunta ei. De-aceea le-am gonit cu biciul nebuniei din palatul lor şi, prinse-n vijelia pierderii de minţi, sălăşluiesc în munţi. Silite, poartă-acum însemnul riturilor mele. Pe femei, Lot neamul femeiesc theban, le-am aiurit,

[1] E vorba de Asia Mică, din care s-au revărsat în Grecia numeroase culturi orgiastice, inclusiv cel dionisiac.

*.. [2] Nebrida,— haina din piele de căprior purtată pe umăr — era un element din costumul lui Bachos şi al bachahte-lor. Ea avea un caracter religios, simbolizînd uniunea mistică dintre bachante şi zeu.

' [3] Tirsul era o bîtă lungă, ce se încheia cu un vîrf de lance, din fier, înconjurată cu iederă, foi de viţă şTpanglici; slujea ca simbol al zeului, ca toiag al iniţiaţilor şi ca armă. Iedera era, de asemenea, una dintre plantele consacrate lui Dionisos; după unii, o formă a zeului însuşi, [4] Ino, Autonoe şi Agave.

158

159

din case le-am stîrnit şi le-am adăugat la fiicele lui Cadmos, care pribegesc pe stînci sălbatice, sub verdele de brazi. Să recunoască tot oraşul, vrea nu vrea, că-n tainele lui Bachos e neştiutor! -[1] Rcnumele Semelei ţin să-1 urc în slăvi, ca să se-ncredinţeze oamenii ce zeu puternic i-a născut lui Zeus mama mea. Acuma sceptrul ţării Cadmos 1-a lăsat feciorului copilei sale, lui Penteu. Acesta poartă un război nelegiuit cu mine, nu-mi aduce daruri şi nicicînd nu-şi aminteşte să-mi înalţe rugăciuni [2]. De-aceea, tuturor thebanilor şi lui am să le dovedesc dumnezeirea mea, iar cînd va prinde rădăcină cultul meu aici, voi morgc-n alto ţări să mă vădesc. Cetatea Thebei, însă, dac-ar încerca să smulgă, mînioasă şi cu arma-n mîini, bachantele din munţii lor, mă voi lupta în fruntea oastei de menade însumi eu. Acesta-i ţelul pentru care-am îmbrăcat

[1] Adoratoarele lui Dionisos, badian lele, cuprinse dej frenezie, celebrau riturile ciudate ale zeului în sinul-naturia sălbatice, prin munţi prăpăstioşi, mai ales noaptea, sub l pîlpîirca torţelor. Muzica obsedantă a flautelor şi tamburi-nelor le. transporta într-un dans necontenit, năucitor, _txtc-nuant, insuflîndu-le o nebunie „sacră" şi dindu-le iluzia j unei fuzionări extatice cu natura divină a lui IBacUps. ln-1 această exaltare mistică sufletul individual părea că se topeşte în matca largă şi confuză a însuşi principiului lumii,! a sufletului universal. La aceste „mistere" ale zeului aveaui acces numai iniţiaţii, care erau, îndeobşte, femei.

[2] Religia lui Dionisos a pătruns pe teritoriul Greciei în perioada postliomerică şi s-a izbit de rezistenţa cultelor tradiţionale; faptul este atestat de nnrneioase legende, caro au inspirat apoi operele poeţilor, mai ales ale tragicilor. Piesa lui Euripide tratează tocmai această temă.

înfăţişarea omului şi mi-am schimbat dumnezeiescul chip într-unul muritor. O, voi, ce Tmolosul 1-aţi părăsit, acel temei muntos al Lidiei,' femeilor ce mi-aţi făcut alaiul, însoţindu-mă din ţări barbare, bateţi tamburinele iubite-n Frigia, că ele s-au scornit pentru folosul mamei Rhea [1] şi al meu! înconjuraţi palatul regelui Penteu şi bateţi să v-audă Theba. Eu purced spre văile bachantelor din Kiteron, să fiu şi eu părtaş la dansurile lor.

(Dionisos pleacă. In timpul ultimelor sale cuvinte a pătruns in scenă corul bachantelor asiatice. Ele stnt îmbrăcate în piei de pui de ciută, cu şerpi în plete şi la cingători, poartă pe cap cununi din foi de stejar, de iederă şi de sinilax[2], îşi zguduie tirsele, dansează si se învlrtesc In larma flautelor şi tamburinelor.)

CORUL[3] Strofa I

Părăsit-am în tărîmul Asiei preasfântul T mâlos

[1] Rhea-Kybcle, divinitate primitivă, personifica rodnicia nesfîrşită a pămîntului şi îi era asociată Iui Dionisos ca ocrotitoare a vegetaţiei, mai ales a celei sălbatice, diu munţi. Cultul Kybelei s-a contopit ulterior cu ceremoniile închinate lui Bachos.

[2] O varietate de volbură, asemănătoare iederei, cu flori albe şi parfumate, din care se împleteau cununi.

[3] Unii comentatori au subliniat contrastul dintre două categorii de bachante: cele care s-au supus de bunăvoie zeului -- thyadelc, alcătuitoarele corului, au seninătatea solemnă a unor preoţesc; cele care s-au împotrivit lui Dio-

• baehanlelo „involuntare" (Patin), şi-au părăsit casele şi rătăcesc prin munţi animale de o nebunie distrug;" -

160

161

si-am venit cu-nfiorare să-i dansăm lui Bromios [x] — muncă dulce, cazną lină — sâ-l slăvim pe zeul Bachos, chiuindu-i: Evoe".

Antistrofa I

Cine-ntirzie pe cale?

Cine-ntîrzie pe cale?

Să se tragă toţi în case!

Ţină-si limba fiecare
in evlavia tăcerii!
Noi, cu glas înalt pe Bachos
U cîntăin in ciuturi sfinte.
Strofa a H-a
Ferice de omul menit .să stie-ale zeilor taine. El duce viaţă curată iar sufletu-ntreg si-l închină, si-l umple cu Bachos în munţi, prin slujbe ce spală păcatul [3]*; pe mama cea mare, Kybele, o laudâ-n pasul orgiei **
loare. Această opoziţie ar simboliza dualitatea firii lui Bachos, vizibilă şi invizibilă, fermecătoare şi necruţătoare,: binevoitoare şi răzbunătoare.
[1] Dionisos era invocat cu numeroase nume: *Bromios, Hacchos, Bacchios, Baccheus, lacchos, Evios, Idbacchos, Jiacchebacchos* e t C.
[2] Strigăt caracteristic al bachantelor.
[3] Dionisos avea faima de *eleutheros* (eliberator) şi de] *Jiatharsios* (curăţitor), atribuindu-i-se puterea (ie a absolvi sufletul omenesc de povara grijilor şi a păcatelor.
[4] Orgiile erau ceremonii religioase secrete în cinstea anumitor zei, Rhea-Kybele, Demeter şi, mai ales, Bachos. (Vezi şi p. 16.0, n. 1.)
162
fi *zguduie tirgul în aer, săltîndu-si pe frunte cununa de iederă si-l preamăreşte pe Bachos. Bachantelor, haideţi, Bachantelor, haideţi, şi-aduceii pe Bromios, pe Dionisos, pe fiul divin al lui Zeus, din munţi frigieni coborîţi-l în uliţe largi, în Hclada, pe Bromios-fremătătorul.*
Antistrofa a Il-a
Acesta e zeul născut
de maică-sa-n groaznice chinuri,
că Zeus din cer îi zbură
un trăsnet în patul durerii,
şi ea, lepădîndu-l pe prunc,
pieri mistuită de fulger.
Dar Zeus, feciorul lui Cronos,
închise de-ndată coconul
în matcă de sarcină nouă,
într-una din coapsele sale,
cusîndu-l cu fire de aur,
ascuns de privirile Herei [1]*.*
Şi Moirele-apoi rotunjiră
sorocul si Zeus născu
pe zeul cu coarne de taur [2]*,*
şi-i puse pe cap o coroană
"IMH
İ
[1] Vezi p. 157, n. 1.
[2] Taurul, leul, pantera, măgarul, ţapul etc. erau considerate fiinţe cu natură bahică. Uneori, însuşi zeul era numit în ceremoniile mistice zeu cu chip de taur *(tauromorphos),* cu coarne do taur *(taurokeros)* sau cu frunte de taur *(tauro-metopos)* — acest animal simbolizînd neistovita forţă zămis-litoare a naturii.

163
de şerpi [1]*. De-aceea cinează*
menadele şerpii, cu tirsul
în mină, si-i poartă prin plete.
Strofa a IlI-a
O, Theba, doică a Semclci, sâ-ţi pui cununi, de iederă, să "nalţi desiş, să nalţi desiş de sinilax verde plin de boabe, cununi su-ţi pui din crengi de brad si de stejar şi să te laşi in voia sfintei nebunii! Ncbrida — straiul tău bălţat — împodobeşle-o cu zulufi de lină albi! Smereşle-te, veghind în preajma torţelor de narlex [2] *avîntat. Curind întreg pâmîntul va dansa* [3]*, cind Bachos va călăuzi alaiul său din munţi în munţi; acolo unde-a poposit îngrămădirea de femei thebane, care s-au desprins dintre suveici şi ţesături,*
[1] Şerpii în cultul dionisiac reprezentau adIncurile subterane din care îşi trage seva întreaga lume vegetală, simbo-lizînd înnoirea anuală a vieţii naturii.
[2] O specie de trestie mediteraneană *(ferula communis)* a cărei măduvă, arzînd încetul cu încetul, fără să

nimicească lemnul ce o înconjură, păstrează focul vreme îndelungată. Legenda spune că Prometeu a furat scînteia cerească şi a adus-o pe pămînt ascunsă într-o tulpină de nartex.

[3] Conform credinţei închinătoarelor sale, Bachos ar fi avut darul să comunice întregii firi entuziasmul divin; de altfel, religia dionisiacă era o formă de panteism. (Vezi p. 41, n. 2.)

164

căci Dionisos le-a stirnit cu boldul său năucilor.

Antistrofa a 111-a

Iatacuri din străfundul Cretei ',
o, tainiţe dumnezeieşti
în care Zeus s-a născut!
Acolo-n hrube, Coribanţii,
purtîndu-si coiful întreit,
au născocit acest crîmpei
de piele şi l-au tras pe-un cerc [2],
amcstecînd si-ntresunînd
răpăitoarele bătăi
cu viersul molcom picurat
al flautului frigian.
Pe urmă, tamburinele
le-au pus în mina mamei-Rhea,

[1] în text: *O, sălaşuri ale Cureţilor...* Cureţii erau preoţii r[e.I]-?[1]r>?[r,etane] Rh6a; Coribanţii - ai friglenei Kybel'e. Lmd **«nea,** mama lui Zeus, zeiţa munţilor şi peşterilor, s-a identificat cu Kybele, marea zeiţă ce ocrotea veşnica schimbare **a lucrurilor,** sacerdoţii lor au fuzionat şi ei. Legenda **cretană** povestea că, în timp ce pruncul Zeus era ascuns **într-o** peşteră — pentru a scăpa de lăcomia tatălui său Cro-nos care îşi devora noii născuţi - Cureţii izbeau cu săbiile m largile lor scuturi de aramă, să nu se audă ţipetele copilului. Cureţii ş! Coribanţii îşi slujeau respectivele zeiţe prin dansuri violente şi strigăte în muzica stridentă a flautelor, **tamburinelor** si ţimbalelor. Ca şi cultul orgiastic al lui JJionisos, cultul Rheei-Kybelc urmărea atingerea unei stări de delir extatic.

[2] E vorba do tamburină, instrument muzical, ce ar fi fost inventat de slujitorii Rheei, căreia îi plăceau „sunetele zgomotoase alo crotalelor şi tamburinelor amestecate cu ţipătul flautelor, urletele lupilor şi ale leilor cu priviri **fioroase** mugetele munţilor şi văile adînci împădurite". *(Imnul homeric către mama zeilor.)*

165

să duruie gălăgios tind hâulesc bachantele. , Apoi, satirii [1] *le-au cerut Zeiţei-Mame, aiurind, si le-au primit şi-mpreunat cu corul sărbătorilor trieteride* [2], *ce sc-ntorc spre farmecul lui Dionisos,*

r-

E p o d ă

(cintccul corului devine din ce în ce mai agitat)

A, cit e de dulce prin munţi
s-alergi In alaiuri,
pînâ ce cazi la pămlnt[3],
să-mbraci vesmintele sacre
din piele de căprior,
*şi sînge de ţap junghiat să deşerţi *
*'de pofta ospeţelor crude!**

[1] Satirii, nimfele, Pan, Silen, centaurii erau divinităţi secundare ce făceau parte din alaiul zeului.

[2] Trieteridele — sărbători religioase fanatice —se celebrau la Theba din trei în trei ani. Ceremoniile, rezervate numai femeilor, aveau un puternic caracter de „iniţiere" şi se desfăşurau prin rîpile Kiteronului cu prilejul solstiţiului de iarnă în cinstea întoarcerii *(epiphaniei)* lui Dionisos. (Vezi p. 160, n. *l.)*

[3] „Contopirea" cu divinitatea, care pentru misticismul antic însemna o scufundare în sinul înnoitor al naturii, se obţinea, în cazul bachantelor, prin cînţec, muzică şi dans.

i '[4] Textul se referă la ritul omofagiei (de la *omos* — fcrud, negătit şi *phagein* — a mînca) în care iniţiaţii consu-'mau carnea crudă a unor animale sfîrtecate de ei în timpul delirului dionisiac (ţapi, de pildă) sau sacrificate (tauri). Ospătarea cu carnea'crudă a taurului, care era considerat ca una din ipostazele lui Dionisos, avea semnificaţia unui prînz mistic: o dată cu carnea şi sîngele, iniţiatul credea că se împărtăşeşte, că îşi umple sufletul cu însăşi divinitatea.

166

CU c de dulce s-alergi
prin munţii din Frigia, Lidia,

cînd Bachos, din creştetul cetelor,
chiuie lung: Evoe.
Atunci pâmîntiil se umple
de rluri de laptî si nuri de vin
şi de nectar de albine,
şi-adie miresme asemeni
lămlii de Siria. Bachos, el însuşi,
duce făclia de foc şi răşină
în vlrful tulpinei de nartex,
goneşte năvalnic,
stîrneşte răzleţele cete,
ţlsneste cu strigătul mare
si pletele moi şi le-azvlrle
să-i filflie-n aer,
si tună deodată aceste cuvinte:
„Haideţi, bachantelor,
haideţi, bachantelor,
voi, podoabele muntelui Tmolos,
tăiat de izvoare cu aur •"-,
clntaţi-l pe Dionisos!
Răsune adine tamburinele!
Prin larmă ţipaţi: Evoe
cu chiote lungi frigiene,
măriţi-l pe zeul Evios,
cînd fluierul sfînt cu sunet frumos
!i:' fsra
în vremuri mai îndepărtate se pare că i se aduceau zeului sacrificii omeneşti, nu numai în ţări „barbare" (Tracia, Macedonia), dar chiar şi în Grecia, cu prilejul anumitor sărbători (Trieteride, Agrionii, Nyctelii). Pl'utarh *(Viaţa lui Temistoclc,* XIII, 3) aminteşte că Temistocle, înaintea bătăliei de la Salainina (480 î.e.n.) i-a jertfit lui Dionisos Omestes (mîncătorul de carne crudă) trei tineri persani. [1] Aluzie la aurul rîului Pactol, ce izvora din muntele Imolos.

vă nalţă cintece sfînte
şi raznele voastre le-asmute
din munte în munte!"
Atunci, bucuroasă, bachanta,
pornind ca o mtnzâ
pe urmele mamei ce paşte,
zvîcneste din gleznele iuţi şi se-avintă.
(Intră In costum de bacha,nt Tiresias profetul, bătrin .şi orbi călăuzit de un slujitor.)
TIRESIAS
Nu-s paznicii la poartă? Cine-1 va cliema pe Gadnios, fiul lui Agenor; din palat pe omul ce şi-a părăsit cetatea lui, Sidonul, şi a-ntemeiat acest oraş de zid al Thebei? Să se ducă cineva să-i spună că-1 aşteaptă-aici Tiresias. El ştie pentru ce-am venit, ce legămînt făcut-am eu, bătrîn, cu el şi mai bătrîn, să ne-narmăm cu tirsul, să ne-nveşmîntăm în piei de căprior şi să ne-ncununăm pe capete cu rămuriş de iederă.
(Din palat iese batrlnul rege Cadmos, îmbrăcat asememU lui Tiresias.)
CADMOS
Prieten scump, din casă te-am recunoscut, că e-nţeleaptă vocea ta de înţelept, şi vin zorit purtînd găteala zeului. Cuvine-se din răsputeri să-1 proslăvim pe Dionisos cel născut de fiica mea şi-adeverit în faţa lumii ca un zeu. Pe unde vom juca, pe unde vom umbla cu creştetele albe zguduitc-n danţ?

Tiresias, batrîne, tu eşti înţelept, învaţă bătrîneţea mea! Neistovit şi zi şi noapate noi vom bate în pămînt cu tirsul şi de mulţumire vom uita că sîntem doi moşnegi.
TIRESIAS
La fel gîndesc şi eu! Mă simt întinerit şi vreau să dănţuiesc.

***(Bătrînii** bat cu tirsul în pămînt şi schiţează, greoi, cîţiva paşi de dans.)*
• CADMOS Suiţi în car să mergem, oare, către munţi?
TIRESIAS Mergînd pe jos, îl vom cinsti mai mult pe zeu.
CADMOS Batrîne, alt bătrîn te va călăuzi.
TIRESIAS Chiar Bachos ne va duce lesne pînă sus.
CADMOS Doar noi juca-vom pentru el dintre thebani?
TIRESIAS
Doar noi sîntem întregi la minte-ntre nebuni. H*
169
i
CADMOS Nu-i timp să zăbovim. Apucă mina mea.
TIRESIAS Priveşte, o cuprind ,^mă-ncred în mîna ta.
(Se pregătesc să plece, ţinîndu-se de mînă.)[1]
CADMOS [1] Sînt om; de-aceea nu-i dispreţuiesc pe zei.
TIRESIAS
Să nu grăim cu iscusinţă despre zei, ci doar să ţinem datinile părinteşti, . bătrîne precum Timpul. Nţi-i nici un temei de vorbe să le poată răsturna, nici chiar înţelepciunea celor mai alese minţi. Va spune, poate, cineva că-mi necinstesc prisosul anilor cînd intru-n joc încununat cu iederă. Dar zeul nu se vrea slăvit mai mult sau mai puţin de tineri sau bătrîni, la fel aşteaptă laudele de la toţi şi nu-i deosebeşte după vîrsta lor.
CADMOS
Tu nu zăreşti lumina, o, Tiresias,
deci eu ca un profet îţi voi vesti ce văd.
Dar iată că Penteu aleargă spre palat,

»
[1] După W. Pater *(Greek Studies,* p. 53) scena dintre! Cadmos şi Tiresias ar fi un reflex, în tragedie, al vechiy comedii,al ilarităţii, element esenţial în adorarea primitiva a zeului.
feciorul lui Echion, căruia i-am dat
îa rnîini puterea Thebei. Cit e de-ngrozit!
Ce pacoste necunoscută vom afla?
(Venind din cetate, intră precipitat Penteu, In straie regeşti — tunică purpurie, diademă — însoţit de oameni înarmaţi şi de slujitori. La început nu-i vede pe cei doi bătrîni.)
PENTElF
Am fost plecat din Theba şi la-ntoarcere
găsesc oraşul molipsit de-un rău ciudat.
Din toate casele nevestele-au fugit,
minate de sminteala unei amăgiri,
şi rătăcesc prin umbra munţilor slăvind
în coruri zeul nou, pe care nu-1 cunosc —
pe Dionisos. Şi-n alaiuri la mijloc
stau pline craterele [1]. Prin singurătăţi
se răzleţesc din loc în loc şi-apoi se dau
în braţele bărbaţilor, spunînd că sînt
monade ce-şi urmează riturile lor;
căci mai presus de Bachos ele o slăvesc
p o Afrodita. Dar pe toate ce le-am prins,/
le-am pas sub pază-n temniţa oraşului,/'
legate-n lanţuri. Şi-am să le vînez din munţi
pe cele care mi-au scăpat — şi-n primul rînd
pe Ino, pe Agave care m-a născut,
pa mama lui Actcon, pe Autonoe.
Am să le-nduplec cu năvoadele de fier,
şi am să-nmoi urgia nebuniei lor.
Aleargă zvonul de-un străin sosit la noi,
de-un oarecare pehlivan şi vrăjitor
din ţara Lidiei, cu părul inelat,

bălai şi-nmiresmat, cu ochii dogorind
[1] Vas mare de argilă sau de bronz, în care grecii amestecau vinul (de obicei în proporţie de 2/5) cu apa (în proporţie de 3/5) înainte de a turna în cupe acest amestec.
170
171
de harurile Afroditei [1]. El, mereu, petrece cu f5cioarele-nvăţîndu-le ce vii şi dulci sînt tainele lui Evios. Dar, de-1 voi prinde sub acest acoperiş, el nu va mai i-zbi cu tirsul în pămint şi va-nceta să-şi scuture bogatul păr,"x căci trupul său de cap am să-1 despart. Se dă drept zeul Dionisos; zice c-ar fi fost crescut cîndva de Zeus chiar în coapsa lui, cînd fulgerul scăpărător 1-a mistuit cu maică-sa deodată, care a minţit, spunînd că s-a unit %u Zeus. Vrednic e străinul — orişicine-ar fi — să-1 spînzuram, căci prea din cale-afar' de multe-a cutezat. *(lntorcîndu-se îi observă pe Tiresias şi Cadmos.)*
Dar ce-i minunea-aceasta? Pe Tîresias profetul iată că-1 zăresc înveşmîntat în piei de căprior bălţate şi-1 mai văd po tatăl mamei mele — lucru ruşinos! — purtînd în mînă tirsul, ca bachantele. Mi-e silă, tată, să vă ştiu săriţi din minţi, la bătrîneţea voastră. Hai, dezbară-te de iederă, şi tirsul leapădă-1, să fii cu mîna slobodă, părinte-al maică-mi! Tiresias, de ce 1-ai îndemnat? Tu vrei
i în arta greacă, Dionisos a fost reprezentat m doua feluri: tipul arhaic, trac, în care zeul este viril bărbos *(păgânite, katapogon),* aşa cum apare .pe vasele pretat i cu **fiauri** negre, si tipul clasic, al zeului efeb, veşnic tmar. Acest aspect, de influenţă orientală, conturat mea din secolul lui Pericles şi consacrat de sculpturile lui PrTMlos; .-, ... -.
este al unui Dionisos androgin, care, ca şi Siva la indic - Cu prilejul întemeierii Thebei eroul Cad™,
si Astarte la sirieni, exprimă beatitudinea, echilibrul din- balaur din at cărui colţi, semănaţi t nămtnT ~'S "
tre sexe Plenitudinea nesfîrşită a fiinţei ee-şi ajunge **W,m* oameni gata înarmaţi, ca^e °,?™±„? J'™'^' ,au ™să» frumuseţea ideală exterioară unită cu puterea invincibil» interioară.
să răspîndeşti în toată lumea zeul nou,
ca să cîtşigi din arta ta de ghicitor
în foc şi-n zbor de păsări? * Dacă anii tăi
cărunţi nu te-ar păzi, te-as pune-acum în lan{
în mijlocul bachantelor, pentru că-ncerci
s-aduci în Theba ritul lor nelegiuit.
Cînd curge vinul — zîmbetul ciorchinilor —
la o petrecere pentru femei, nu văd
nimica sănătos într-astfel de orgii.
CORIFEUL [2]
Necredinciosule, tu nu-i cinsteşti pe zei şi nici pe Gadmos, care-a semănat şi-a strîns im neam de oameni din pămînt! Deşi tu eşti fecior al lui Echîon, stirpea ţi-o mînjeşti !s
TIRESIAS
Cînd apără dreptatea omul înţelept
găseşte lesne cum să dea răspunsul bun.
Tu ai o limbă sprintenă, de ins deştept,
dar nu-i nimic deştept în tot ce-ai glăsuit.
Bărbatul îndrăzneţ, vîrtos şi priceput
Ja cuvîntări e cetăţean primejdios,
de n-are miritea-ntreagă. Nici nu pot să-ţi spun
ce mult va creşte în Helada zeul nou
pe care tu-1 respingi. O, tinere, să ştii
[1] între variatele forme ale artei divinaţiunii *(mantica)* se numărau prorocirea viitorului din observarea focului jertfelor şi din zborul păsărilor.
[2] Vezi p. 94, n. 2.
172
..... „„„. ^i va.u. uoui, semănaţi în pămînt, au răsărit
oameni gata înarmaţi, care au început să se lupte şi să se ucidă unii pe alţii. Nu au supravieţuit decît cinci, strămoşii legendari ai thebanilor. Unul dintre aceştia a fost şi Ecliion.
173
că pentru oameni,, doi sînt zeii cei mai mari:
Zeiţa Demeter sau Glia. sau cum vrei

să-i zici, ea, care-i satură pe muritori
cu roadele-i uscate; pe cînd celălalt
e Dionisos al Senielei, ce-a scornit
şi-a tras din struguri băutura umedă
şi-a dat-o oamenilor ca să-i mîntuie
de chinuirile lor [l]. Acei ce beau din plin
licoarea viţei cad în somn şi uită tot.
amarul cel de toate zilele, şi nu-i
alt leac pentru necazuri![2] Zeul coborît
în lume se revarsă pentru ceilalţi zei
ca oamenii prin el să afle binele [3].
Tu rîzi de el pentru că Zeus 1-a cusut
în coapsa lui. Să vezi ce lucru minunat!
Din vîlvătaia fulgerului, 1-a răpit
pe pruncul nou născut, urcindu-l în Olimp,
dar Hera sta să-1 prăbuşească din înalt.
Ca zeu puternic, Zeus i s-a-mpotrivit:
a despicat eterul care-neonjură
pămîntul şi dintr-o fîşie-a plăsmuit

[1] Demeter, zeiţa griului şi a pîinii, si Dionisos, zeul vinului, au fost asociaţi, ca divinităţi patetice, de imaginaţia religioasă a grecilor, în misterele de la Eleusis, închinate Demetrei de către populaţia rustică a Aticei, era venerat şi Dionisos, ca un zeu tainic, paşnic şi binefăcător, propice agriculturii. Unii specialişti au susţinut, analogia din-
Ş tre cuplul eleusin Dionisos-Demeter şi cel egiptean Osiris-' Isis, bazîndu-se pe o afirmaţie a lui Diodor (I, 96): „Iniţi-î erea lui Osiris este aceeaşi cu a lui Dionisos, iar cea a lui
Isis întru totul asemănătoare cu a Demetrei; d.oar numele
au fost schimbate".

[2] Dionisos purta epitetele, de *lysios* — dezlegătorul (de griji) şi *meilichios* — îmblinzitorul, mîngîietorul.

[3] Ca şi zeul *Vedelor* — Soma, cu care, de altfel, are multe trăsături comune, Dionisos era identificat cu vinul divinizat şi în această calitate se oferea pe sine însuşi ca libaţie zeilor pentru a mijloci fericirea muritorilor.

un Dionisos nou; pe-acesta i 1-a dat ostatic Herei, să-i aline cugetul. Cu timpul, oamenii, scoţînd un îrsic-les stricat din vorbe, povestiră curn a fost hrănit de tatăl său în coapsă şi aşa spori legenda zeului [1]. Să ştii că el e şi proroc: înflăcărarea vinului, la fel ca nebunia, se-nradeşte mult cu darul profeţiei. Cînd, într-adevăr, pătrunde zeul trupurile din belşug, *r"^L* cei turburaţi încep să vadă-n viitor [2]-jw[S^ El are şi ceva din Ares: deseori, **&ZT^* chiar mai nainte să ridice lancia, •**" se clatină-ngroziţi oştenii care stau înşiruiţi pentru război, cu arma-n mîini. Această răvăşire vine de la el. Cîndva, la Delfi o să-1 întîlneşti pe stînci, trecînd în salt cu faclele din pisc in pisc, l» zvîcnind şi zguduind cu tirsul înfrunzit • şi-atotputernic în Heîada [3]. Crede-mă,

[1] Interpretarea sofistică şi ciudată pe care poetul o dă legendei thebane despre Dionisos se^bazează pe asemănarea în elină a două cuvinte: *ho merosf*— coapsa şi *homeros* — ostatic. Deci Bachos nu ar fi fost cusut în coapsa *(ho meros)* lui Zeus, ci ar fi fost oferit ca ostatic *(homeros)*^ Herei sub forma unei năluci de eter. Această explicaţie -vădeşte scepticismul lui Euripide cu privire la legendele mitologice.

[2] Din mistica entuziastă a lui Dionisos s-a dezvoltat o,/ mantică a extazului, a inspiraţiei; individul înceţoşat def băutură, crezîndu-se în legătură cu lumea zeilor, preziceai viitorul fără intermediul „semnelor". (Vezi p. 173, n. *i.y*

[3] Deşi ultimul venit dintre zei, cultul lui Dionisos a pătruns chiarşi în ce l mă i grecesc sanctuar, acela de la Delii. Aici, alături de templul lui Apolo, se afla peştera cory-kiană, închinată lui Bachos. Timp de nouă luni pe an Sa Delfi răsuna peanul, imnul apolinic, iar timp de trei luni — dithyrambul dionisiac, iar din doi în doi ani, pe muntele Parnas se celebrau, ca şi la Theba, trieteridele. {-Vezi p. '166, n. 2.)

Penteu, fereşte-te să socoteşti cumva
că doar puterea covîrseşte oamenii,
iar de gîndeşti aşa, bolnav e gîndul tău.
De vrei să fii-nţelept, îngăduie-1 pe zeu
în glia-aceasta, dă-i prinoase, fii bachant

şi tu, cu capu-ncununat. Iar pe femei
nu Bachos le-stîrneşte necuviincios
în mrejele-Afroditei; asta-i firea lor,
dar cele cumpătate veşnic se păzesc.
Să ştii că nici in mijlocul orgiilor,
femeile curate nu se pîngăresc.
Vezi, tu tc-bucuri cînd se-adună mulţi thebani
la poarta tTrfr numele ţi-1 urcă-n slăvi.
Şi zeul cred că se desfală-n preamăriri.
Deci, eu şi Cadmos, cei acum batjocoriţi,
cu iederă ne vom încununa, intrînd
în joc — pereche de moşnegi — şi vom dansa.
Eu nu mă lupt c-un zeu, împins de sfatul tău.
Tu eşti în toiul unei triste nebunii
şi nici un farmec nu te poate mîntui,
căci dintr-un farmec izvorăşte boala ta-
CORIFEUL

r

Bătrîne, cuvîntarea ta nu-1 vătăma
pe Foibos şi te dovedeşti un înţelept
cînd îl cinsteşti pe Bachos ca pe-un rnare zeu [l].
CADMOS
O. fiule, Tiresias ţi-a dat un sfat
cuminte; stai cu noi în casa legilor
şi nu la poarta lor! Acuma-i duhul tău

[1] Corifeul aprobă atitudinea lui Tiresias, care fiind în slujba lui Foibos Apolo, zeul ocrotitor al profeţilor, face şi elogiul lui Dionisos.

176

prea turburat, e prea smintită mintea ta. Şi chiar de n-ar fi zeu acesta, precum spui, s-ar cuveni să te prefaci că-1 recunoşti, căci prin aleasa ta minciună s-ar zvoni că din Semele s-a prăsit un dumnezeu, spre cinstea noastră şi a neamului întreg. Gîndeşte-te, Acteon ce cumplit s-a stins! Trufindu-se c-ar fi un vînător mai bun j decît Artemis, cîinii lui, ce i-a hrănit chiar el cu carne crudă, 1-au fărîmiţat în crîngurile sfinte. Ga să nu te pierzi asemeni lui, să-ţi pun cununa iederii şi-nchină-te cu noi acestui zeu slăvit.
(Se apropie să-l incunune. Penlcu se fereşte.)
PENTEU
Să nu m-atingi cu mîna, du-te să te dai bachantelor, nu-mi trebuie sminteala ta! Dar am să ştiu să-1 pedepsesc pe dascălul prostiei tale. Cît mai grabnic alergaţi la jeţurile unde sade iscodind cum zboară păsările. Răsturnaţi-le cu pîrghia tridentului *; rostogoliţi, întoarceţi totul! Azvîrliţi în vijelii şi-n vînturi panglicile [2] lui de ghicitor!
(ClLiva slujitori pleacă în grabă.)
Această răzbunare crunt îl va muşca. Voi, ceilalţi, străbătînd oraşul, scotociţi şi-1 prindeţi pe străinu-acela fătălău,

[1] Furcă cu trei dinţi, emblema lui Poseidon.
[3] E vorba de trepiedul augural din care Tiresias profeţea, urmărind zborul, poziţia şi ţipetele păsărilor, şi de panglicile de lînă albă, care împodobeau scaunul.

177

ce-ntinde-o nouă molimă printre femei
şi paturile vi le spurcă! Să-1 legaţi
în lanţuri şi să mi-1 aduceţi la palat!
Aici, bătut cu pietre, va muri pe drept,
simţind că-n Theba estc-arnar să fii bachant.
(Penteu, intră în palat. Garda porneşte In căutarea lui Dionisos.)
TIRESIAS

Sărmane, ce nesăbuit ai cuvîntat! Erai nebun, şi-aiiuni te văd si-ntărîtat. Să mergem, Cadmos, pentru el să ne rugărn, cu toate că-i sălbatic, şi pentru oraş, să nu ne bată zeul cu vrun nenoroc. Acum, ufmează-mi cu toiagul înfrunzit, si ţine-mă, că te voi sprijini şi eu. Ar fi ruşine să se surpe doi bătrîni. Oricum, să mergem. Se cuvine să-i slujim lui Bachos al lui Zeus. Dar, o, Cadmos, vezi Penteu să nu-ţi aducă doliu[1] -n palat! Aceasta nu-i răstălmăcire de profet, ci faptele grăiesc aşa. Un om smintit culege veşnic roadele smintelii lui.

(Tiresias şi Cadmos părăsesc scena sprij inindu-se unul pe altul.)

CORUL **Strofa**

I

O, *Evlavie, mărită printre zei. Evlavie*

[1] Joc de cuvinte între Penteu şi *penthos* — doliu. De fapt, Penteu ar fi trebuit să însemne îndoliatul, omul doliuiui.

ce pluteşti peste pămlnt
cu aripile de aur,
nu-i auzi cuvintele
lui Penteu? Tu nu-l auzi
ce năprasnic pîngâreste
numele lui Bromios,
al feciorului Semelei,
zeul stăpinind in fruntea,
bucuroaselor ospeţe
înflorite de cununi?
El îndrumă danturi sfînte,
se desfată-n glas de flaut
si topeste-ngrijorarea,
cînd licoarea viţei curge
sclipitoare la ospăţul
zeilor şi cînd la prînzuri
învăscute-n iederă,
pe bărbaţi îi prinde somnul
ce se-mprăştie din crater.

Antistrofa I

Cuvîntarea nenfrînată si sminteala necredinţei au la capăt nenorocul. Iar viaţa chibzuită şi umila întăreşte casele, să nu le strice zguduirile ursitei. Chiar dacă petrec în cerul depărtat de-această lume, Uranizii-si pleacă văzul peste cele muritoare. Nu e semn de-nţelepciune a te crede înţelept şi a depăşi cu gîndul

marginile omeneşti. Că e scurt răgazul deţii şi semeţul ars de gînduri preamâreţe nu culege bucuriile clipitei [1]*. După judecata noastră, toate-acestea-s obiceiuri de năuci si de nătlngi.*

Strofa a Il-a

O, de ne-am duce-n ostrovul
Kypros al Afroditei,
unde iubirea domneşte
si-nvăluie sufletul omului[2]*}*
O, de ne-am duce la Pharos [3]*,*
unde fluviul Nil
curge cii-o sută de guri
şi-ncarcă de roade pâmîntul,
fără să plouă vreodată!
O, de-am ajunge-n Pieria,
tărîmul frumos, fără seamăn,
ce-i scaunul muzelor,

şi pe costişele sfinte
ale Olimpului! JBromios,
Bromios, du-ne acolo,
zeu călăuz de sacre alaiuri!
Acolo se află Charitele,

[1] In acest punct cuvintele corului par să propună aceeaşi atitudine practică pe care o va exprima mai tîrziu faimosul *„cârpe dietn"* al lui Horaţiu.

[2] Aluzia se referă poate la legăturile dintre culturile Afroditei şi al lui Dionisos, din insula Cipru, unde Bachos a fost identificat cu Adonis, iubitul zeiţei.

[3] Insula Pharos se găsea aproape de poarta Egiptului, în faţa deltei Nilului.

180

acolo-i sălaşul Dorinţei,
acolo bachantele
pot să-şi urineze misterele.

Antistrofa a Il-a

Zeul fecior al lui Zeus,
caută harul ospeţelor.
El îndrăgeşte şi Pacea,
zeiţa ce-mparte belşugul,
atothrănitoarea
şi ocrotitoarea de tineri.
El dă deopotrivă la toţi,
săraci sau bogaţi, desfătarea
vinului mîngîietoare;
dar îl urăşte pe omul
neînclinat să-şi petreacă
dulce viaţa, în faptul luminii
şi-n farmecul nopţilor.
Inima voastră şi mintea
mutaţi-le cit mai departe
de cei răsuciţi in ştiinţă!
Fie-vă pururea pildă
norodul, smerit
în credinţe şi fapte;
noi stăruim într-aceasta[1].

(Trimişii regelui se întorc aducîndu-l pe Dionisos. Bachantele se trag deoparte, înspăimîntale. Auzind zgomotele de afară, Penteu iese din palat.)

Penteu, sosim cu prada ce ne-ai poruncit s-o prindem. N-am trudit, gonind-o, în zadar!

[1] Cultul lui Dionisos s-a răspîndit mai întîi în rîndurile norodului, a fost cel mai popular cult din Atica şi ultimul care a cedat în faţa creştinismului.

Dar fiara ne-a fost blinda: nici nu s-a zbătut să fugă si ne-a-ntins plecată mîinile. Străinul n-a pălit, nu i s-au veştejit bujorii din obraji ci ne-a-ndemnat zîmbind să-1 ferecăm şi să-1 aducem. S-a supus, făcîndu-ne uşoară osteneala. Eu, pătruns atunci &e-nfricoşare, i-am grăit: „Te duc, străine, însă nu din voia mea; urmez — trimis aici — porunca lui Penteu." Atunci femeile pe care le-ai închis, bachantele din temniţa oraşului logate*n lanţuri, ca prin farmec au scăpat, şi-acum aleargă slobode peste cîmpii mănoase şi-1 slăvesc pe zeul Bromios. 'De la picioare lanţurile le-au căzut sf armate de la sine şi zăvoarele la porţi s-au desfăcut, deşi nu le-a atins i vro mînă muritoare. Prin acest bărbat sosit la noi, se umple Theba de minuni. Acum e rîndul tău să hotărăşti cum vrei!

f / PENTEU

M)esferecati-i mîinile. îl am ca-ntr-un năvod r '
şi nu-i destul de sprinten pentru a-mi scăpa.
Cum văd, străine, trupul tău nu-i prost făcut şi cred că-1 plac femeile ce le momeşti prin Theba. Părul lung, şi nu de luptător, îţi cade fluturîndu-şi moale pe obraji zulufii poftelor. Iar pielea, dinadins ţi-i albă; te-ai scutit de focul soarelui şi-ai lîncezit în grija umbrei, încercînd s-ajungi asemeni Afroditei de frumos. Intîi vorbeşte-mi despre seminţia ta.

182
DIONISOS
E lesne să-ţi răspund şi nu mă A[r]oi tjufi. Ai auzit de Tmolosul cel înflorit?
PENTEU îl ştiu, înconjură cetatea gărzilor [1].
DIONISOS Mă trag de-acolo. Ţara mea e Lidia [2].
PENTEU De ce vii în Heiada cu credinţe noi?
DIONISOS Lui Dionisos al lui Zeus mă închin[3].
PENTEU Aveţi alt Zeus ce vă zămisleşte zei?
DIONISOS Acelaşi ce i-a fost Semelei soţ aici.
PENTEU Ţi-a dat poruncile-n trezie sau în vis?
[1] E vorba de Sardes, capitala Lidiei, oraş ocrotit de muntele Tmolos.
[2] Vezi p. 159, n. l şi *Dionisos* Ia indicele alfabetic.
[3] Dionisos, consecvent înfăţişării de muritor, se dedublează, vorbind despre sine ca un bachant despre zeul adorat.
15 — Eurtpitie — Teatru
183

DIONISOS Mi-a-ncredinţat misterele cînd eram treaz.
PENTEU Dar ce-s misterele acestea? Poţi să-mi spui?
DIONISOS j l N-au voie să le ştie cei ce nu-s bachanţi.
PENTEU Dar ce cîştigă oamenii cari le-mplinesc?
DIONISOS Oprit e să-ţi arăt, dar merită să-ncerci.
PENTEU Vorbeşti cu mult prea-nvăluit ca să-nţeleg.
DIONISOS Pe cei fără credinţă tainele-i urăsc.
PENTEU Şi zeul — spui că 1-ai văzut — cum se pur la?
DIONISOS Schimba chip după chip. Nu eu îi porunceam.
184
PENTEU Grăieşti pieziş din nou şi nu-mi răspunzi nimic.
DIONISOS Neştiutorul crede slut răspunsul bun *.
PENTEU Oedinţa-n zeu ai răsădit-o-ntîi la noi?
DIONISOS Barbarii toţi cu sfinte danturi îl cinstesc.
PENTEU Ei sînt decît helenii mai întunecaţi.
DIONISOS în taine dimpotrivă. Dar au alte legi.
PENTEU Slujiţi lui Baehos noaptea sau în plină zi?
DIONISOS Adesea noaptea; întunericul e sfînt.
PENTEU înşelător pentru femei şi stricător.
nu **15***
[1] Sensul este: cel ignorant (neini(ial) în misterele i-i poate pătrunde înţelepciunea.
zeului
DIONISOS Desfrîul e la fel de slobod peste zi.
PENTBU Ai să plăteşti pentru veninul cuvîntat!
DIONISOS Tu pentru-nceţoşarea şi trufia ta!
PENTEU Acest bachant e prea-ndrăzneţ şi guraliv.
DIONISOS Aştept osînda. Spune, cum mă vei căzni?
PENTEU Tăia-voi părul tău cel molcom inelat.
DIONISOS Dar părul meu e sfînt, lui Bachos hărăzit.
PENTEU Pe urmă tirsul tău am să ţi-1 smulg din mîini.
DIONISOS încearcă numai! Este tirsul zeului.
PENTEU Vei sta păzit în hăul unei închisorii
186
DIONISOS Şi Bromios mă va scăpa cînd voi dori.
PENTEU Degeaba-1 strigi din mijlocul bachantelor!

DIONISOS Ba chiar de-aici, de-aproape, vede cîte-ndur.
PENTEU Dar unde-i? Pentru ochii mei e nevăzut.
DIONISOS Aici. Dar necrezînd -în el tu nu-1 zăreşti.
PENTEU Luaţi-1, o, thebani, că-şi bate joc de noi!
DIONISOS Nerozilor, vă sfătuiesc, lăsaţi-mă!
PENTEU Legaţi-1! Eu sînt regele. Vă poruncesc!
DIONISOS Nu ştii ce spui, ce faci şi nu ştii cine eşti.
PENTEU Penteu sînt, al Agavei si-al lui Echion.
18?

DIONISOS Prin nume chiar ai fost menit spre nenoroc[1]^
PENTEU
Hai, du-te! Să-1 legaţi de ieslea cailor,
să vadă numai întunericul adînc.
Acolo dănţuiască! Iar femeile
tîrîte-n urma sa, tovarăşele lui
de mişelii, am să le vînd, punînd sfîrşit
murmurului de tamburine, surd şi greu,
şi, roabe-n casa mea, vor ţese la război.
DIONISOS
Prea bine, merg oriunde vrei, nu mă feresc de-un rău ce ştiu că nu se poate-nfăptui. Dar Dionisos, căruia te-mpotriveşti, va pedepsi neobrăzarea ta, căci tu loveşti în el, cînd înă trimiţi în temniţă.
(Dionisos este luat de garda regelui spre a fi închis. Penteu ***set*** *dine după ei.)*
CORUL Strofă
O, fecioară preaslăvită şi aleasă, Dirke, fiica fluviului Acheloos [2], ce-ai scăldat odinioară-n ***apa ta*** *neprihănită*
[1] Vezi p. 178, n. 1.
[2] **Fluviu izyorînd din munţii Pind: în mitologie, tatăl nimi'ei Dirke şi, în** genere, al izvoarelor.

pruncul-durnnezcu [1], cînd Zeus,
tatăl său zămisli tor ui,
lnchizindii-şi-l in coapsă,
l-a răpit din vîlvătaia
focului fără de moarte
si-a strigat: „Hai, Dithyrambos [2], ţ
fătul meu de două porţi,
ca-ntr-un pîntec de femeie,
intră-n coapsa-mi bărbătească
si-am să fac, o, Dionisios,
Theba să cunoască mîndrul
nume al lui Dithyrambos /"
O, preafericită Dirke,
zăbovim în preajma ta,
pentru ce goneşti alaiul
purtătoarelor de flori?
Pentru ce ne urgiseşti,
pentru ce te-ascunzi de noi?
In curînd vei ocroti
vinul greilor ciorchini
revărsat de Dionisos,
şi-i vei fi ascultătoare
în curînd lui Bromios.
- [1] Cînd Selene muri fulgerată, născîndu-1 prematur pe Dionisos, Zeus, înainte să şi-1 închidă în coapsă, l:a scăldat şi l-

a purificat în apa limpede a fîntînii Dirke. într-astfel Bachos s-a împărtăşit şi din natura focului şi din aceea a apei, fiind, aşa cum îl caracterizează W. Pater „un duh de t'oc şi de rouă". El, prin vin, amesteca în sufletele oamenilor amîndouă aceste elemente. ,

[2] Epitet al lui Dionisos, în legătură cu naşterea lui îndoită, pe care Euripide aici îl derivă din *dilhyros,* adică cel cu două porţi. Porecla zeului a devenit cu vremea numele unui gen do cîntec monodie sau coral, dithyrambul, izvorît din serbările populare închinate lui Bachos, a cărui expre-_ sie artistică ar fi desăvîrşil-o Arion.

Antistrofă

Ce mînie, ce mînie,
ne dezvăluie Penteu,
cel ce s-a iscat din neamul
pămîntesc al şarpelui,
izvodindu-se prin fiul
humei, prin Echion? lazmă
cu priviri încrîncenate,
om-neom, ca un gigant
ucigaş, înfruntă zeii.
Iar pe noi, care-i slujim lui
Bromios, ne va lega
în curind cu lanţuri grele,
căci l-a dus pe călăuzul.
corurilor noastre-n casă,
prigonindu-l în genunea
închisorii-ntunecate.
O, vlăstar din Zeus, Bachos,
•vezi-ţi preotesele
cotropite de primejdii!
Vino din Olimp, o, rege,
ridicîndu-ţi aprig tirsul
tău strălucitor de aur
si zdrobeşte silnicia
ucigaşului acesta.[1]

Ep o d ă

Poate rătăceşti prin Nysa[1]*, hrănitorul de jivine, sau pe culmi corykiene* [2]

[1] Muntele Nysa. (Vezi p. 157, n. 1.)

[2] Culmile corykiene adăposteau peştera cu acelaşi nui-no din muntele Parnas — la Delfi — închinată Ini Pan şi nimfelor „sălaşul păsărilor, ascunzişul în care-i domn fremătătorul Bachos" (Eschil, *Eumenidele,* versurile 22 — 24).

si-ndrumezi, cu tirsu-n mînâ cetele de-nchinăloare; sau mai grabnic prin cotloane de Olimp, în codrii deşi, unde-şi înstruna hilara [x] *şi cînta Orfeu, odată, adunînd copaci cu viersu-i şi lighioane fioroase. O, Pieria, fericita, Evios te proslăveşte, El va trece pe la tine în vîrtcj de sărbătoare; rotitoarele menade le va duce peste rîul Ăxios cu ape iuţi si peste Lydias'*, ce-mparte un prisos de fericire oamenilor şi îngraşă cu şuvoaiele strălitnpezi ţara cailor frumoşi.*

DTON1SOS *(nevăzut din palat)*

Io [3]*, io, ascultaţi, ascullaii-mă, vă strig!*

[1] Instrument muzical, cu şapte pînă la nouă corzi şi catie de rezonanţă, asemănător cu lira, folosit în poezia greacă pentru a acompania cîntece monodice sau corale.

[2] Axios (astăzi Vardarul.) şi Lydias, fluvii în Macedonia, regat în care cultul orgiastic al lui Dionisos era foarte răspîndit, păstrîndu-şi — ca şi în Tracia — caracterul violent. Olimpiada, mama lui Alexandru cel Mare (sec. al IV-lea), lua parte la ceremoniile menadelor, care în limba ţării se chemau clodone şi mimaîlone. Nu trebuie uitat faptul că Etiripide a compus tragedia *Bachantclor* în timp ce se găsea la curtea regelui Arehelaos al<Macedoniei.

[3] Strigăt de invocare în elină.

Itî

Io, bachantclor! îo, bachantclorl

CORUL

Cine, cine, de unde
strigă năvalnic?
Nu-i chemarea lui Evios?

D ION I SOS *(dinăuntru)*
Io, io, vă strigă din nou fiul Scmelei si al lui Zeus!
CORUL
îo, stupine,, io, stupinei Grăbestc-te, vino la ceata supuselor tale, o, Bromios, Bromios!
(Pămînlut se cutremuri!.)
CORIFEUL
Se zguduie faţa pămîniului! Sfint e cutremurul.
Aaa!..,
CORUL
CORIFEUL
Curind palatul lui Penteu
se va surpa clătinat din adine.
Bîntuie n el Dionisos. Bachanle,-nckinaţi-vă!
CORUL *Lui ne-nchinăm!*
DIONISOS *(dinăuntru)*
Io, io!
(Se aud prăbuşiri de ziduri înăuntrul palatului.)
O BACHANTĂ
Iată, zidul de piatră se cască deasupra coloanelor! Sub coperisul acesta Bromios va chiui ţipîndu-şi izbînda.
DIONISOS
Aprinde-te, fulger, torţă de foc! Mistuie-n flăcări, inistuie-n flăcări casele lui Penteu.
(Scenase luminează de vîlvătăile ţişnite din rnormlntul ***Semelei.)***
CORUL
Aaa!...
ALTĂ BACHANTĂ
Nu vezi focul? Nu-l zăreşti? Jur împrejurul mormîntului sfint al Semelei arde văpaia rămasă
193
din ziua cînd a trâsnit-o Zeus cu fulgerul său.
CORIFEUL
Menade, lăsaţi să vă cada,
lăsaţi să că cadă pe lespezi,
tremurătoarele trupuri,
că după ce-a prăbuşit în ruină
palatul acesta,
regele, fiul lui Zeus,
vine spre noi.
(Saehanlele rămln prosternate. Dionisos iese din palatul luminat de flăcări.)
DIONISOS
O, femei barbare, spaima într-atîta v-a lovit, că v-aţi năruit pe lespezi. L-aţi simţit pe Bromios zugduindu-i aşezarea lui Penteu. Sculaţi-vă, limpeziţi-vă de frică şi-ncetaţi din tremurat.
(Corul bachantelor se ridică de la pămtnt[1]*.)*
CORIFEUL
O, lumină fără seamă, întru care ne slăvim, după goiu-nsingurării, dulce-i revederea ta!
DIONISOS
V-aţi crezut fără scăpare cînd m-au dus cu-anume
gînd să m-afunde-n bezna groasă a-nchisorii lui Penteu?
[1] Cît timp l-a« auzit mimai glasul răzbălînd din palat, Lachantele 1-au adorat pe Dionisos, zeul. Dar în faţa prezenţei sale fizice, necunoscîndu-i încă natura divină, ele se adresează bachantului, conducătorul lor.

184
CORIFEUL
Cum nu? De te-ar frînge răul, cine ne-ar mai ocroti? Spune, cum te-ai smuls din sila omului

nelegiuit?
DIONISOS Lesne, fără nici o trudă, singur eu m-am mîntuit.
CORIFEUL Nu ţi-a ferecat în lanţuri amîndouă mîinile?
DIONISOS
L-am smintit peste măsură, încît el, deşi credea că mă ţintuieşte-n fiare, nici nu m-â atins şi nici nu m-a-nlănţuit; zadarnic se-mbuibase cu nădejdi! întîlnind un taur lîngă ieslea unde m-a minat să mă-ntemniţeze, iată că-i zvîrli peste genunchi şi peste copite laţul. Dobitocul răsufla aburii mîniei, trupu-i de sudoare şiroia . şi-şi rupea cu dinţii buza. Eu şedeam în preajma lui şi-1 priveam senin. Deodată, Dionisos clătină casele şi-aprinse focul pe mormîntuî mamei lui. Dar Penteu, crezînd că arde-ntreg palatul, alerga fără noimă, pretutindeni, şi pe robi îi îndemna să aducă apă clară [1]. Slugile s-au ostenit fără rost în truda-aceasta. El, apoi, încredinţat c-am fugit, trăgîridurşi spada cu mîneru-ntunecat, năvăli-n adîncul casei. Şi-ntr-aeeasta Bromios -eu socot că el — în curte o nălucă plăsmui, iar Penteu ţîşnind asupră-i, ca şi cum m-ar fi-n-
jungbiat,
[1] în text: *să aducă Acheloos.* Undele acestui fluviu erau atît de clare, încît poeţii foloseau numeio său pentru a denumi orice apă limpede şi proaspătă.
105
străpungea o-nfiripare luminoasă de eter [1]. După-atîtea cazne, Bachos si mai greu îl urgisi. Zguduind întreg palatul în ruină-I prăbuşi, ca să-i fie lui năprasnic lanţul mie pregătit. Obosit acuma zace lingă spadă, pe pămînt, omul ce-a-ndrăznit să lupte faţă-n faţă cu un zeu. Eu, senin, ieşind din casă, am venit să vă-ntîlnesc, fără să-i mai port de grijă lui Penteu. Dar parc-aud tropote de paşi în goană prin palat. Desigur, el va sosi curînd la poartă. Oare ce va glăsui despre cele petrecute? Liniştit am să-1 primesc, chiar de-mprăştie mînie, căci bărbatul înţelept e dator să-şi cumpănească sufletul înviforat.
(Penteu se năpusteşte afară din palat, plin de nelinişte şi furie.)
PENTEU
Ce chinuri groaznice! Străinul a scăpat din lanţurile mele ce-1 împovărau.
(Lui Dionisos.)
Dar iată-1! Ce-i cu el? Cum de cutezi a sta în poarta casei mele după ce-ai fugit?
DIONISOS Opreşte, curmă goana crîncenei mînii!
PENTEU Cum de te-ai smuls din lanţuri şi-ai venit aici?
[1] Partea cea mai înaltă, curată si strălucitoare a cerului, în limbajul poetic: aer, lumină, strălucire.
î 196
DIONISOS Ţi-am spus, n-ai auzit, că voi fi dezlegat?
PENTEU De cine? Veşnic macini vorbe fără şir.
DIONISOS De-acel ce-ncarcă" mlada viţei cu ciorchini.
PENTEU [Cu strugurii căzu beţia pe pămînt [1].]
DIONISOS îl certi pe Bachos pentr-un dar scăpărător!
PENTEU închideţi porţile cetăţii împrejur.
DIONISOS Zadarnic! Zeii pot să treacă orice zid.
PENTEU Eşti prea-nţelept dar nu cînd s-ar cădea să fii!
DIONISOS
Ba tocmai cînd se cere sînt mai înţelept. Dar, mai întii, ascultă veştile ce-ţi vin
[1] Lacună în text. Vers împlinit de traducător, urmind sugestia lui M. Meunier.
197

im

prin crainicul acesta pogorît din munţi. Eu am să stau în .preajma ta şi n-am să fug.
(Unul dintre boarii lui Penleu soseşte grabnic şi se înfăţişează regelui.)
CRAINICUL
Penteu, o, rege al pămîntului theban, sosesc din Kiteron, vinde de-a pururi cad luminile strălucitoarelor zăpezi.
PENTEU De ce-ai venit cu-atîta grabă -să-mi vorbeşti?
CRAINICUL

Văzut-am sfintele bachante alergînd
cu glezne sclipitoare, asmuţite-n zări
de strechea nebuniei, şi-ara venit sâ-i spun
stăpînului si ţării ce fel de minuni
ciudate şi puternice îndeplinesc.
Dar, îa-nceput, aş vrea sa ştiu de pot vorbi
deschis ce s-a-ntîmplat, sau dacă trebuie
să-mi strîmtorez cuvintele, căci eu mă tem
o, rege, de nestăvilitul duh al tău,
de firea şi mînia ta de domnitor.
PENTEU
Grăieste-ne, de orice vină te scutesc. Să nu ne mîniem în faţa celor drepţi. Cu cît vei depăna mai multe mişelii de-ale bachantelor, cu-atît vom apăsa mai greu pîie-apsa psste cel eare-a scornit aceste slujbe tainice pentru femei.
193
CRAINICUL
Suind cu turmele de boi la păşunat, ajunserăm pe plaiul muntelui în zori, cînd razele de soare-ncep a dezmorţi pămîntul. Iar acolo, iată, c-am văzut trei cete de femei. Autonoe stătea în jranţea unui cor, _^ăve, mamă~Ta, în__cap_ul 3^^~Jj~Tj£^J2lî^ rţiSlâ-pj£_cejjdm urmă. Toate. sloTăode. dormeau, cu trupurile date-n voia somnului. Mai multe spatele şi-1 rezemau de brazi cu crengi stufoase, altele îşi odihneau ici-colo capul la pămînt, cuviincios, pe frunze de stejar, şi nu precum grăieşti c-ar fi-mbătate de licoarea cupelor şi de cîntarea flautelor şi c-ar vîna pe urm.ele-Afrod.itei, prin păduri jpustii. La mugetele boilor încornoraţi, deodată, ridicîndu-se în mijlocul bachanteîor, Agavc, marna ta, dădu un ţipăt, ca să srnulgj trupul lor din sornn. Şi toate după ce şi-au risipit din ochi îmbobocitul'somn, bătrîne, tinere •—i şi fete nenuntite s-au sculat păstrînd / o rînduială sfintă — lucru minunat. întîi şi-au resfirat pe umeri pletele, apoi şi-au potrivit nebridele, strîngînd nojiţele dacă s-au deznodat cumva, iar peste brîu, pe pieile de căprior băîţate, s-an legat cu cingători de şerpi ce le lingeau obrajii. Unele purtau în braţe pui de ciută sau căţei de lup, si le dădeau să sugă lapte alb. Erau femei cu sîni umflaţi, ce, cum au odrăslit, şi-au părăsit copiii. S-au încoronat
i l'
apoi cu iederă, cu frunze- de stejar
şi smilax înflorit. Cînd una apucă
de tirs şi-1 scapără de-o stîncă, izbucni,
la fel de limpede ca rouă, un izvor.
Cînd alta repezi-n pămînt tulpina sa
de nartex, prin voinţa Zeului porni
să curgă un pîrîu de vin. Era de-ajuns
să zgirie cu degetele pe pămînt,
şi cele ce pofteau să soarbă sucul alb
primeau belşug de lapte. Iar coroanele
de iederă din capul tirselor lăsau
să cadă picături de miere dulci. Şi tu,
Penteu, de-ai fi văzut asemenea-ntîmplări
în faţa ta, ai proslăvi prin rugi un zeu
pe care-acum îl ponegreşti. Iar noi, atunci,
ne-am adunat la sfat, boari şi păcurari,
şi ne-am certat pentru ciudatele minuni.
Şi unul dintre noi, limbut şi ducăuş,
ne spuse tuturor: „O, voi ce locuiţi
pe sfintele podişuri ale munţilor,
nu vreţi s-o urmărim pe mama lui Penteu,
Agave, şi răpind-o din orgiile

bachantelor, să-i facem regelui pe plac?"
Noi am găsit cuvîntul său întemeiat
şi ne-am ascuns între tufişuri să pîndim.
Baehantele, la ceasul lor obişnuit,
săltîndu-şi tirseîe, porniră jocul sfînt
şi-1 preamăreau pe lacchos [1], într-un singur glas,
pe Bromios, fecior din Zeus. Dănţuia
tot muntele, săltau şi lighioanele;
nimic nu rămăsese-afară din vîrtej[2].
în dans Agave ajunsese-n preajma mea,

[1] lacchos era numole mistic cu caro bachantole îl aclamau pe Dionisos în timpul cîntecelor şi dansurilor lor.
[2] Vezi p. 41, n. 2 şi p. 164, n. 3.

şi eu, ţîşnind din ascunziş, m-am repezit s-o prind. Dar ea ţipă: „O, voi, ogarii rnei cei sprinteni, sîntem hărţuite de bărbaţi![1] Urmaţi-mă cu arma tirsului în mîini, urmaţi-naă!" Prin fugă doar am izbutit să nu ne sfîrtece badian lele. în schimb s-au năpustit cu mîna goală, fără fier, asupra turmelor care păşteau pe plai. Atunci, s-o fi văzut pe una zdrumicînd în braţele-i subţiri o vită ce mugea cu ugerele pline. Altele rupeau junincile şi pretutindeni azvîrleau copite despicate şi coaste, ce ades se agăţau în crengi de brad mînjindu-le cu sînge crud. Iar taurii neîmblînziţi, cempung din coarnele mîniei de-obicei, se prăbuşeau cu trupurile la pămînt sub mii de mîini de tinere femei; pe loc acestea le jupeau veşmîntul cărnii lor, mai grabnic decît ai clipi din ochii tăi regeşti [2]. Pe urmă-au tăbărît precum un nor de păsări pe cîmpiile care se-ntind de-a lungul rîului Asopos şi le-mpart thebanilor belşug de spice grele-n bob. Căzînd cu vrăjmăşie pe cetăţile llysia şi Erythra [3], care propăşeau sub vîrful Kiteron, le-au pustiit şi-ntors din temelii. Răpeau din case pe copii, şi toate prăzile, deşi le încărcau pe umeri fără să le-nnoade, se ţineau,

[1] După cum am mai amintit, bărbaţii nu aveau voie să participe la unele ceremonii ale bachantelor.
- Delirul „.sacru" ar fi avut darul să crească în chip miraculos puterile fizice, mai ales cele musculare, ale bachantolor.
[3] Oraşe din Beoţia, în apropierea Thebei.

chiar cele de aramă sau de fier şi nu
căděau pe glia neagră. Flăcări pîlpîiau
din părul lor numai ciorchini, şi nu-1 ardeau[1].
Dar oamenii cînd s-au trezit că-s urgisiţi
de pacostea bachantelor, au apucat
de grabă armele. Să fi văzut atunci
stăpîne, o privelişte de necrezut!
Zadarnic le-nţepau cu vîrful ascuţit
al lanciei, că sîngele nu le curgea,
dar ele, azvîrlind toiagul tirsului
din mîini, răneau cumplit, silindu-i pe bărbaţi
să fugă dinaintea lor, nişte femei.
Desigur că un zeu le-a stat în ajutor.
La urmă s-au întors pe unde-au fost în zori,
la sipetele izvodite tot de zeu,
şi s-au spălat de sîngele pîngăritor
şi şerpii-au lins cu limbile obrajii lor
de picături, făcîndu-i luminoşi din nou.
Pe dumnezeul ăsta, orişicine-ar fi,
primeşte-1 în cetate, o, stăpînul meu,
că-n multe se vădeşte mare vlaga Iui.
De el se spune, după cum mi s-a zvonit,

că dete viţa muritorilor în dar,
spre vindecarea grijilor. Căci fără vin
se mistuie şi Kypris şi apune tot
ce-i dulce şi plăcut în traiul omenesc.
CORIFEUL
Mi-e teamă să grăiesc în faţa regelui cu vorbe nestrunite, totuşi voi rosti că Bachos nu e mai prejos de ceilalţi zei.
[1] Bachante.le păreau să prezinte simptomul anesteziei, observat în vremurile moderne şi la alte categorii de indivizi în stare de supraexcitare religioasă: şamani, "dervişi, yogini.

PENTEU
Se-apropie de noi, ca un pojar încins, neobrăzările bachantelor, ce sînt batjocură pentru heleni. Nu mai e timp să zăbovim. Aleargă tu la porţile Electrei [1], cheamă toţi oştenii: pe scutaşi, pe călăreţii duşi de armăsari sirepi, pe toţi ce-aruncă suliţa sau care fac să sune corzile de arcuri cînd le-ating. Să vină, căci pornim război bachantelor! Am pierde cumpăna măsurii de-am răbda mereu de la mujeri tot ce răbdăm acum.
(Crainiculpleacă in goană.)
DIONISOS
(apropiindu-se de Penteu)
Penteu, de ce nu vrei s-asowlti rostirea mea?
Cu toate că te porţi atîta de hain
cu mine,-ţi dau un sfat: nu revărsa război
asupra zeului, încearcă să te-alini,
că Bromios nu va-ndura să hăituieşti
bachantele din munţii unde chiuie.
PENTEU
Lipseşte-mă de sfaturi! De-ai scăpat din lanţ, fereşte-te să nu te pedepsesc din nou!
DIONISOS
Lui Bachos i-aş aduce jertfe, de-aş fi om, şi n-aş lovi stîrnit în boldul unui zeu.
[1] Prin poarta Electra se pătrundea în Theba (oraşul celor şapte porţi) venind din Atica.

PENTBU
Am să-i jertfesc femeile care-au greşit, măcelărindu-le pe Kiteron, prin văi[1].
DIONISOS
Vă vor goni bachantele! Ce ruşinos
să fugi cu scut de bronz din faţa tirsului!
PENTEU
Ţin piept unui străin de nemblînzit! Nu vrea să tacă nici în lanţ, nici dacă-i dezlegat.
DIONISOS Prietene, se poate totul îndrepta.
PENTEU Prin ce mijloc? Să intru rob la robii mei?
DIONISOS Ţi-aduc bachantele aici far' de război.
PENTEU Ce-ncerci să pui la cale împotriva mea?
[1] în această replică şi în cîteva din cele care-i urmează, Penteu pare a fi încă însufleţit de violenţa sa caracteristică, dar, în acelaşi timp, sejiesluşeşte un început de stranie îngăduinţă faţă de străin, în loc să-1 pedepsească îl ameninţă, apoi încearcă să-1 combată prin argumente, lăsîn-du-se prins, treptat, în insinuările acestuia, astfel că, în cele'din urmă, personalitatea lui se dezagregă, pierzîndu-şi luciditatea şi forţa voinţei. Unii au văzut într-aceasta o stare analogă hipnozei, care poate explica unele manifestări ale extazului religios.

DIONISOS Nimic! Doar să te mîntuiesc prin cultul meu.
PENTEU Aţi uneltit să nu-ncetaţi orgiile.
DIONISOS într-adevăr, am uneltit — dar cu un zeu.
PENTEU
(adresîndu-se slujitorilor, apoi lui Dionisos) Hai, daţi-mi grabnic armele, iar tu să taci.
DIONISOS
Dar stai! Nu vrei să vezi cum stau bachantele în cete, sus, pe munţi?
PENTEU

Ba da, nespus de mult. Aş da pentru aceasta preţ de aur greu._
DIONISOS Te simt cum cazi in hăul unei pofte mari.
PENTEU îmbete-se, ca să le văd, spre chinul lor!
DIONISOS îţi place oare să priveşti ee-ţi este-amar?
"205
PENTEU Fireşte, le-aş privi tăcînd, ascuns de brazi.
DIONISOS Oricît vei fi de-ascuns, te vor adulmeca.
PENTEU Atunci să merg pe faţă. Sfatul tău e bun.
DIONISOS Doreşti să te îndrum pe calea ce-o apuci?
PENTEU Hai, du-mă cit mai grabnic, nu mai zăbovi!
DIONISOS îmbracă mai întîi o rochie de in.
PENTEU De ce? Să mă prefac femeie din bărbat?
DIONISOS Mă tem că te-ar ucide de te-ar şti bărbat.
PENTEU Vorbeşti cu miez; te ştiu de mult un înţelept.
DIONISOS Am dobîndit prin Dinonisos tot ce ştiu.
206
PENTEU Dar cum să-ndeplinesc mai bine sfatul tău?
DIONISOS Să mergem în palat ca să te-nveşniîntez.
PENTEU Cu ce veşminte, femeieşti? Mă ruşinez!
DIONISOS Deci nu mai arzi de dor să vezi menadele?
PENTEU Cu ce podoabe vrei să-mbraci făptura mea?
DIONISOS Pe umeri îţi va curge păru-n plete lungi.
PENTEU Şi-apoi cu ce găteli mai ţii să mă încarci?-
DIONISOS Pe cap cu mitră şi c-un peplos pîn' Ia tălpi [1].
PENTEU Pe lingă-acestea inai doreşti să port ceva?
DIONISOS Bălfcate piei de căprior şi tirs în niîini.
[1] DioniSos îi propune Iui Penteu să-) îmbrace tocmai în veşmintele asiatice ale preoteselor sale.
207
PENTEU Nu, nu pot să mă-mbrac în straie femeieşti.
DIONISOS
Atunci deschide lupta si veţi sîngera.
PENTEU Aşa e! Mă voi duce ca iscoadă-ntîi.
DIONISOS Mai bine decît răul să-1 vînezi prin răut
PENTEU Şi cum să trec prin Theba îăr-a fi văzut?
DIONISOS Pe drumuri singuratice te *voi* purta.
PENTEU Primesc orice doar să n-ajung de rîsul lor.
DIONISOS
Intrînd în casă, toate le vom chibzui. PENTEU
Sînt gata de orice; nesovăind mă duc în casă. Deci, sau voi purcede la război, sau va urma să fac precum m-ai sfătuit.
(Penteu intru în palat.) -
DIONISOS
Femeilor, acest bărbat s-a prăbuşit într-un năvod. Către bachante va porni şi spre pedeapsa morţii. Iată clipa ta, la lucru, Dionisos! Stai în preajma lui, răzbună-te pe el. Trimite-i mai întîi o grabnică turbare ca să-1 scoţi din minţi. Păstrîndu-şi mintea-ntreagă nu s-ar învoi să-mbrace haine de femeie, dar, gonit din pragurile minţii, se va-nveşmînta. Am să-1 azvîrl batjocurii thebanilor pe cel ce-ameninţa cumplit şi-am să-1 îndrum împodobit ca o femeie, prin oraş. Mă duc să-i potrivesc eu însumi lui Penteu gătelile cu care se va-nfăţişa la Hades, omorît de mina mamei lui. Aşa va şti că Dionisos cel născut de Zeus este zeul cel mai de temut dar şi cel mai prielnic pentru muritori[1].
(Dionisos intră şi el în palat.)
CORUL Strofă
în danturi de-o noapte întreagă
iar vom sălta cu piciorul ca neaua,
pline de harul lui Bachos!
Iar vom ţtşni ca, capul pe spate,

prin aerul jilav de rouă,
ca puiul de ciută ce zburdâ-n
plăcerile verzi ale pajiştei,
208
[1] Pentru dualitatea naturii lui Dionisos vezi p, 161, n. 3 şi p. 172, n. 1.
209
clnd, ocolind hăitaşii, se smulge din vînătoarea de spaimă, clnd trece de laţuri destoinic întinse lăsînd vînătorul s-asmută cu ţipete goana copoilor săi. Trudindu-şi puterile sprintene, puiul de ciulă, ca un vîrtej, săgeată de-a lungul cimpici scăldată de riu si-i voios
în locuri deşarte de oameni, printre lăstarii pădurii
cu umbra-nfrunzită. • Ce dar mai frumos si-nţelept
poţi năzui să primeşti
ca muritor de la zei,
declt s-ajungi sâ-ţi cobori
mîinile învingătoare
pe capul duşmanului tău!
Izbînda-i plăcută de-a pururi.
Antistrofă
• Cu greu se urneşte, dar vine neabătută puterea divină si-i pedepseşte pe muritorii care cinstesc neştiinţa si-mpinşi de-o părere nebuna nu se supun să păzească pravila dată de zei. Dar zeii ascund în chip iscusit paşii străvechi ai Vremii si-l .hâituiesc pe necredincios.
** Nu cugeta niciodată şi nu făptui mai presus de datini si legi! Uşor este birul de-a li te-nchina*
210
şi de a sluji cu tărie,
oricum ar fi, rînduiala divină
statornicită de veacuri şi veacuri,
păstrată mereu pe potriva
tiparelor Firii.
Ce dar mai frumos şi-nţclept
poţi nâzui să primeşti
ca murilor de la zei,
decît s-ajungi să-ţi cobori
mîinile învingătoare
pe capul duşmanului tău?
Izbînda-i plăcută de-a pururi.
E p o d ă
O, fericit este cel ocrotit
în liniştea portului,
după furtunile mării!
O, fericit este cel înălţat
deasupra durerilor!
Oamenii unii pe alţii se-ntrec
prin bogăţie si faimă.
Prin mii de speranţe întrezăresc
mii de- n f lor ir i viitoare;
dar unele numai duc la noroc,
altele pier mai nainte.
Cu-adcvărat fericit este cel
pe care-l urmează norocul
tot lungul vieţii, zi după zi.
iese din palat şi se întoarce pentru a-l chema pe esta apare gătit cu peplos lung încins cu. brîu, mitră s în mină. Purtarea regelui este din ce in ce mai stranie.)
. f e cap, tirs în
211
DIONISOS
Aprins de dor să vezi ce. nu e de văzut, şi să grăbeşti ce nu-i prielnic a grăbi, te chem, Penteu,

păşeşte-n faţa casei tale, aratu-te privirii mele învăscut in haine de bachantă, cu duhul rătăcit, ca s-o pîndeşti pe maica ta şi-alaiul ei. Te asemeni fiicelor lui Cadmos după chip.
PENTEU
într-adevăr, îmi pare că zăresc doi sori şi două Thebe gemene, cu şapte porţi. Tu-mi pari un taur care merge-n faţa mea; ţi-au şi crescut pe frunte coarnele. De cînd eşti fiară, căci te văd în taur preschimbat? [1]
DIONISOS
Ne însoţeşte zeul. Nu e duşmănos, precum odinioară. S-a-mpăcat cu noi. Ai şi-nceput să vezi ce trebuie să vezi.
PENTEU
Cu cine crezi c-aduc la stat? N-arăt cumva la fel ca Ino sau Agave, mama mea?
DIONISOS
Privindu-te, pe ele-mi pare că le văd. Aceste plete s-au mişcat din locul lor; sub mitră parcă ţi le potrivisem eu.
[1] Primele semne ale „nebuniei" lui Penteu sînt halucinaţiile vizuale. Despre simbolul laurului în mistica dionisiacă vezi p. 163, n. 2.
PENTEU
S-au răvăşit în casă-n timp ce dănţuiam, zvîrlindu-mi capul înainte şi napoi[1].
DIONISOS
Dar eu, a cărui slujbă este grija ta,
am să-ţi îndrept şuviţele: hai, capul SHS?
PENTEU împodobeşte-mă! Pe seama ta mă las.
/ DIONISOS
Ţi-e brîul desfăcut şi cutele nu-ţi cad la rînd în lungul rochiei pîn' la călcîi.
PENTEU
în dreapta numai mi se pare că-i aşa, pe glezna stingă peplosul coboară lin.
DIONISOS
întîiul din prieteni mă vei socoti
cînd vei cunoaşte, chiar dacă m-ai ponegrit,
înţelepciunea limpede-a bachantelor.
[1] Aceste mişcări ale capului *(jactatio capitîs)* sînt înfăţişate de numeroase reprezentări figurative antice ale bachantelor. Dervişii musulmani ajung să-şi provoace stări de halucinaţie într-un mod asemănător: dansuri rotitoare, zyîcniri ritmice ale capului şi ale trunchiului, ţipete ascuţite neîntrerupte.

PENTEU
în dreapta sau în stingă? Tirsul.cum să-1 ţiu ca să m-asemăn cu-o bachantă si mai mult?
DIONISOS
în dreapta ţine-1 şi tresaltă-1 ridicînd piciorul drept. Iţi laud gîndurile noi.
PENTEU
Crezi c-aş putea prăpăstiosul Kiteron să-1 port pe umeri şi bachantele cu el?
DIONISOS
Să vrei numai, si poţi. Tu .p î na azi erai cu mintea-n ceaţă, dar acum eşti sănătos.
PENTEU
Să iau si pîrghii sau cu mlinile să smulg
din piscuri, să le-ncarc pe umăr şi pe braţ?[1]
DIONISOS
Să nu dărîmi sălaşul nimfelor
şi cele-n care sună fluierul lui Pan!
PENTEU
Prea bine zici. Femeile nu se înving
prin silă. Voi ascunde trupul meu sub brazi.
[1] Impresia că ar‚putea purta în braţe greutăţi uriaşe este la Penteu un simptom caracteristic al delirului de grandoare.

DIONISOS

Ai să te-ascunzi în ascunzişul cuvenit mergînd furiş să iscodeşti menadele.
PENTEU
Le văd ca nişte păsări ce se prind în crîng în laţurile patului — atît de dulci.
DIONISOS
De-aceea mergi să le pîndeşti? Ai să le prinzi,, dar vezi să nu te-apuce ele mai întîi.
PENTEU
Prin inima cetăţii du-mă, că doar eu din toţi thebanii am curajul să le-nfrunt.
DIONISOS
Doar tu trudeşti pentru acest oraş, doar tu! Şi azi te-aşteaptă lupte pe măsura ta. Urmează-mă, că eu sînt călăuzul tău izbăAâtor. însă, de-acolo vei avea un altul să te-aducă.
PENTEU
Desigur, mama mea.
DIONISOS Spre pilda tuturor...
PENTEU într-asta năzuiesc.

DIONISOS O să te-ntorci purtat[1]...
PENTEU Prea moale mă socoti.
DIONISOS ;..de mama ta în mîini...
PENTEU Prea tare mă răsfeţi.
DIONISOS ,..cu-asemenea răsfăţ...
PENTEU Dar merit să-1 cîştig!
***(în** timp ce schimbă ultimele cuvinte cu Dionisos, Penteu pleacă spre cetate, împins ca de o putere străină.)*
DIONISOS
Tu eşti cumplit, cumplit şi pleci spre un măcel cumplit ca să^se urce slava ta la cer... întinde-ţi mîinile, Agave, şi, o, voi, surori din sîngele lui Gadmos, că-1 împing
[1] H. Gregoire observă faptul că Penteu nu înţelege sensul sinistru al cuvîntului *purtat* şi pare că ar vrea să refuze, cu o umbră de demnitate, slava unei primiri triumfale, în stil „oriental".[x]

pe tînărul acesta spre o luptă grea! Jar eu şi Bromios vom fi biruitori, cum se va dovedi prin tot ce va urma.
(Dionisos U urmează pe Penteu.)
CORUL
Strofă
Mergeţi, sprinteni ogari ai Turbării,
mergeţi pe munte, mergeţi"
la sfintele cete minate
de fiicele marelui Cadmos,
şi-ntărttaţi-le-asupra
nebunului care cutează,
gătit în strai de femeie,
să iscodească menadele.
Mama lui. cu privire tăioasă,
de pe un creştet de piatra semeţ,
U v_a. zâri^c,ea dinţii
cum sade la pîndâ şi va striga
menadelor: „Cine-i acest cadmean[1],
pîndar al goanelor noastre prin munţi?
Cine-a venit, bachantelor?
Cine-a venit pe munte, pe munte?
Din sîngele cui s-a născut?
Nu-i plăsmuit de femeie,
ci l-a scornit vro leoaică
sau vro Gorgonă de soi libian!"
O, de-ar sosi Dreptatea făţişă,
o, de-ar sosi cu sabia-n mină,
ca sâ-i reteze gîtlejul, să-l nimicească
[1] Theba este denumită adeseori „cetatea lui Cadmos", după numele legendarului său întemeietor, iar thebanii —

cadmeeni. (Vezi şi *Cei şapte contra Thebei* de Eschil).
17*
217
pe necredinciosul^ nedreptul şi nelegiuitul urmaş al Ţarinii născut prin Echion!
Antistrofă
Iată-l stirnit de-o voinţă haină
si de-o mînie mîrşavâ
spre miezul orgiilor tale
si-ale Semelei, o, Bachos;
iatâ-l împins de-un cuget nebun
si de-o sfruntare năucă
să dobindeascâ prin silă
ceea ce-i veşnic nenvins!
Dar ştim o putere
în stare să-i sfarme pornirea
potrivnică zeilor: moartea
ce nu poate fi stăvilită,
Nu-l pizmuim pe-nţeleptul trufaş!
Ne bucurăm să rămînem
pe alte făgaşe, deschise si mari}
care ne poartă de-a pururi
viaţa spre bine,
care ne-ndrumă ziua si noaptea
să ne desprindem, evlavioase,
de tot ce-i potrivnic Dreptăţii,
mărindii-i pe zei!
O, de-ar sosi Dreptatea făţişă,
o, de-ar sosi cu sabia-n mină,
ca să-i reteze gîtlejul, să-l nimicească
pe necredinciosul, nedreptul
si nelegiuitul
urmaş al Ţarinei
*născut prin Echion**
'218
Ep odă
Iveşte-te taur, o, Bachos l Arată-te, şarpe cu capete multe! Iscâ-te, leu de foc pîlpîind![1] Du-te, o, Bachos, cu chip zîmbitor, si-aruncâ năvodul de moarte pe-acest vinător de jivine căzut in turma menadelor dezlănţuitei
(Un crainic — dintre servitorii lui Penteu — vine alergind.
CRAINICUL
O, casă, care-odinioară străluceai
peste heleni, locaş întemeiat aci
ide Gadmos din Sidon, bătrînul ce-a zvîrlit
sămînţa şarpelui-balaur în pămînt,
te plîng amar, deşi sînt rob. Dar sclavii buni
împart nenorocirile cu domnii lor.
CORIFEUL Dar ce-i? Despre bachante ce minuni vesteşti?
CRAINICUL Penteu, feciorul lui Echion, a murit!
CORIFEUL O, rege Bromios, tu eşti un mare zeu!
[1] Despre metamorfozele lui Dionisos vezi imnul horne-i ric respectiv şi citatul de la p. 248, n. 2.
CRAINICUL
Ce spui, femeie, cum grăieşti aşa? De ce te bucuri eînd stăpînii mei sînt nimiciţi?
CORUL
Străine fiind, strigăm Evoe să-1 mărim pe Bachos în cînturi barbare şi nu ne mai temem de lanţuri!
CRAINICUL

Dar Theba credeţi că-i secată de viteji?
i
CORUL
Nu Theba, ci Bachos, doar Bachos e domnul fiinţelor noastre!
CRAINICUL
Purtarea voastră-i de-nţeles, dar nu e drept,
femeilor, să fiţi atît de vesele,
în mijlocul năpastei care s-a-mplinit.
CORUL
O, spune, grăieşte-ne cum a pierit bărbatul hain ce urzea nedreptatea!
CRAINICUL
Lăsînd hotarele pămîntului theban,
trecut-am de Asopos, rîul spumegat,
şi-am început să ne urcăm pe Kiteron
spre culmi, Penteu cu mine — căci îmi însoţeam
[1]Lacună de cel puţin un vers.
stăpînul — şi străinul care ne ducea
să iscodim misterele. Ne-am aşezat
întîi pe iarbă într-o vale şi ne-am stins
mişcarea paşilor şi-a limbii, să putem
vedea, fără să fim văzuţi. Erau tăiaţi
adînc pereţii văii, si-o cutreierau
pîraie pe sub umbra pinilor stufoşi.
Acolo zăboveau menadele. Stăteau
şi petreceau în tihna unor scumpe munci.
O parte-mpodobeau cu iederă din nou
cununa tirselor care s-au despuiat.
Iar altele, ca nişte mînze ce-au ţîşnit
din jugul lor pestriţ, cîntau şi-şi răspundeau
o melodie pentru Bachos. Şi atunci,
Penteu, sărmanul, încă neputînd zări
această gloată de femei, a cuvîntat:
„Străine, n-ajung să cuprind cu ochii mei
menadele, din locul unde ne găsim.
De m-aş urca pe-un colţ înalt sau într-un brad
cu gîtul lung, mai lesne-aş urmări ce fac
şi cum se desfrînează". Iată, că apoi
străinul a-mplinit un lucru minunat!
Ppinzînd un brad de ramura cea mai de sus,
crescută-n cer, 1-a coborît şi 1-a-ndoit
încît atinse faţa negrului pămînt,
şi arborele ca un arc s-a-ncovoiat,
sau ca o linie rotundă zugrăvind
mişcarea unei roţi. într-astfel s-a-nclinat
copacul munţilor pîn' la pămînt, supus
de mîinile străinului — ce-a săvîrsit
un fapt neomenesc! Pe urmă 1-a făcut
să şadă pe Penteu în crengile de brad
şi-a slobozit din nou copacu-n sus, domol,
căci]-a ţinut cu mîinile, ca nu cumva
să-1 zvîrle pe stăpînul meu. Si s-a-nălţat
tulpina dreaptă, dreaptă-n aer, cu Penteu

221
cuibat în ramuri. Dar de-acolo 1-au zărit
bachantele nainte să le vadă ci.
Si cum ajunse sus, în creasta bradului,
străinul se făcu deodată nevăzut,
şi răsună un glas puternic prin văzduh,
desigur al lui Dionisos: „Alergaţi,
fecioarelor, vi-1 dau pe cel ce-şi bate joc
de voi, de mine şi de cultul meu. Veniţi
şi răzbunaţi-vă!" Şi-n vreme ce vorbea,
lumina focului slăvit a scăpărat
în cer şi pe pămînt. Eterul amuţi,
frunzişul văii păduroase amuţi,
şi nici o fiară n-ai fi auzit ţipînd.
Bachantele nu desluşiră glasul lui
destul de limpede, dar cercetau mereu
cu ochii-n toate părţile. Şi-atunci din nou
dădu poruncă zeul. Cînd au înţeles
deplin că le vorbeşte Bachos, au ţîşnit
în goană fiicele lui Cadmos, ca un stol
de porumbei sălbatici, Agave, mama lui,
surorile de-acelaşi neam cu ea şi tot
alaiul de bachante. S-au rostogolit
în salt prin vale, prin puhoaie, peste rîpi,
răznite de suflările lui Bromios.
De-ndată ce-1 văzură pe stăpînul meu
în vîrful bradului, săriră, mai jntîi,
pe turnul unei stînci şi aruncară-n el
vijelios cu bolovani şi crengi de brad.
Iar altele zvîrleau cu tirsul în văzduh,
ţintindu-1 pe nefericitul de Penteu,
dar nu-1 puteau lovi, căci el, descumpănit,
şedea mai sus decît urca mînia lor.
Rupînd apoi năprasnic ramuri de stejar,
ca pîrghii fără fier le-au folosit, voind
să frîngă rădăcinile copacului.
Cum truda lor se dovedea fără sfîrşit,
222
Agave zise: „Hai, menadelor, curaj,
veniţi şi apucaţi de crengi, jur împrejur,
să prindem fiara ce s-a căţărat în brad!
Nu-ngăduiţi să dea-n vileag misterele
lui Bachos!" Şi-apucînd, au tras cu mii de mîini
de-au smuls din rădăcini copacul. Si-a căzut
Penteu pe glie, din înaltul jeţ al său',
cu gemete nenumărate, pricepînd
că i-a venit sfîrşitul. însăşi maica-sa,
ca preoteasa-n faţa jertfei, cea dinţii
s-a năpustit asupra lui. Atunci, Penteu
şi-a lepădat în grabă mitra de pe cap,
să-1 recunoască şi să nu fie ucis
de straşnica Agave. Şi i-a mîngîiat
obrajii cuvîntîndu-i: „Mamă, sînt Penteu,/

sînt eu, feciorul tău pe "care I ai născut *T*
în casa Iui Echfon! Miluieşte-te •
de mine, mamă, chiar dac-am păcătuit!
Nu-1 omorî pe fiul tău!" Dar ea, scoţînd
pe gură spume şi-nvîrtindu-şi ochii-n gol,
era cu mintea turbure, că-i poruncea
voinţa zeului şi nu s-a-nduplecat
de plînsul lui Penteu. De-ndată 1-a-nşfăcat
de braţul stîng -şi cu piciorul s-a proptit
în coastele nenorocitului şi-a tras
smulgîndu-i umărul, dar nu prin vlaga ei,
căci Bachos i-a-ntărit puterea mîinilor.
De partea ceialaîtă Ino îl căznea
rupîndu-i carnea şi Autonoe şi tot
puhoiul de bachante care le-nsoţea.
Un vălmăşag de ţipete se ridica.
Penteu gemea, cîfc mai avea suflare-n el;
bachantele urlau. Iar unele plecau
purtînd un braţ sau un picior nedescălţat
şi altele, trăgînd fîşii-fîsii lăsau
golaşe coastele şi toate răvăşeau,
223
cu mîini însîngerate, carnea lui Penteu.
Acuma zace leşul său împrăştiat
si mădularele-i se-ntind pe colţi de stînci
sau spînzură-n frunzişuri dese de copaci
înalţi. Nu lesne-ai izbuti să le găseşti.
Şi capul său, nefericitul, a-ncăput
în mina maică-si, Agave, ce 1-a-nfipt
în ţeapă tirsului, precum al unui leu
de munte, şi-a pornit cu el prin Kiteron.
Surorile şi le-a lăsat în mijlocul
menadelor, şi mîndră de vînatul său
amarnic, vine către Theba proslăvind
pe-nsoţitorul şi sprijinitorul ei
la vînătoare, Bachos, cel care i-a dat
această biruinţă vrednică^de plîns.
Iar eu,N să fug de grozăviile de-aci
mai înainte să sosească la palat
Agave. Pentru muritori nu ştiu nimic
mai înţelept si mai frumos decît un trai
smerit în faţa zeilor şi cumpătat[1].
(Crainicul părăseşte scena.)

(^Moartea prin sfîrtecare *(sparagmos)* a lui Penteu, a lui L'ycurgos (care a fost tratată de Eschil într-o trilogie astăzi pierdută), a lui Icarios etc., pedepsiţi cu toţii de Dionisos, ar fi, după unele păreri, p amintire din vremea îndepărtată cînd se aduceau sacrificii umane în scopul conservării şi înnoirii vieţii vegetale de pe pămînt. O moarte asemănătoare are însuşi zeul în mitul orfic ce povesteşte suferinţele lui Dionisos-Zagreus. După aceasta legendă, Bachos nu mai era zeul theban, feciorul Semelei, ci fusese născut din Zeus şi Demeter, sau din Zeus şi Cpre (Persefona), marile zeiţe htoniene, orînduitoarele vieţii şi morţii. Pe cînd era copil, a

fost înşelat de titani —' fiii Gliei — care, dăruindu-i o jucărie, s-au apropiat de el şi l-au sfîrtecaţ, iar bucăţile le-au fiert şi le-au mîncat. Dar inima celui jertfit a fost răpită de Pallas-Atena în momentul crimei şi dusă vie lui Zeus. în jurul acestei inimi „substanţa nemuritoare" s-a închegat din nou, o dată cu zeul renăscînd şi principiul

CORUL

Slăviţi-1 pe Bachos prin danturi!
Cîntaţi cu strigăte nalte năpasta
celui născut de balaur — Penteu —
care-nvăscut în strai de femeie
şi-n mină cu torţa de nartex, primi
drept armă funebră tirsul frumos,
avînd călăuză un taur
pe drumul pierzării.
Bachante thebane, coi aţi mutat
un imn de izbîndă şi slavă
în bocet si plîns. Falnică-i lupta
care-a-nmniat o mînă de mamă
în sîngele fiului ei!

CORIFEUL

Dar iată că Agave, mama lui Penteu, rostogolindu-şi ochii, vine spre palat. Primiţi alaiul falnic al lui Evios.

*(Intră Agave, cu privirea rătăcită, întovărăşită de mai multe bachante. Ea aduce capul lui Penteu înfipt în vîrful tirsului.)**-

unei noi vieţi. Iar pe titani, Zeus i-a fulgerat, drept pedeapsă; din cenuşa lor au răsărit oamenii, care s-ar împărtăşi astfel atît din firea pămîntească a titanilor, cît şi din aceea cerească a lui Dionisos-Zagreus, ale cărui firimituri de materie divină fuseseră înglobate în trupurile ucigaşilor săi.

[1] După H. Gregoire, datele mitice cuprinse în tragedia „sacră" a bachantelor, adevărat mister al lui Dionisos, îşi au originea în rituri agrare străvechi, în rituri ale deşteptării naturii, întîlnite în cultele greceşti si în folclorul universal. Tema preamăririi sau persecutării divinităţii de către un rege (Lycurgos al Traciei, Penteu al Thebei etc.) ar fi o transpunere istorică a practicilor de „scufundare" în mare sau într-un fluviu a imaginii zeului, în cadrul ritualului spiritelor vegetaţiei. De asemenea, rătăcirea fiicelor lui Cadmos şi aventura tragică a lui Penteu (ca şi legendele altor fiice regale, Minyadele din Orhomenos, Proitidele

m

AGAVE *(&dresîndu-se corului)*

Strofă *Bachantelor din Asia!*

CORUL *Ce-nseamnâ strigătul tău?*

AGAVE

Aduc de pe munte acasă, iedera-aceasta proaspăt tăiată![1] Straşnic cinat!

CORUL

Vedem si ne facem părtaşe fiorului tău!

AGAVE

Fără capcană am prins vlăstarul acesta tlnăr de leu, precum ii vedeţi.

din Argos) prezintă trăsături larg răspîndite în ritualul ceremoniilor populare şi magice de „expulzare sau omorîre a iernii". M. Bather a dovedit că mitul lui Pentcu se desfăşoară după un scenariu ceremonial foarte cunoscut şi care, pe scurt, constă în „scoaterea din oraş sau sat al unui chip reprezentînd duhul vegetaţiei anotimpului trecut şi aducerea unui chip nou al aceluiaşi duh".

[1] în concepţia credincioşilor lui Dionisos, iedera ascundea într-însa spiritul vegetaţiei; de aceea, bachantele îi rupeau şi consumau frunzele, după cum sfîşiau şi mîncau carnea crudă a animalelor divine.

CORUL *Pe unde, prin ce sihăstrie?*

Pe Kiteron.

AGAVE

CORUL *Ce e cu muntele Kiteron?*

AGAVE

Acesta l-a omorît.
CORUL *Dar cine-a lovit mai întîi?*
să lovesc.
AGAVE
Mie mî-a fost hărăzit
CORUL *Preafericită Agave!*
AGAVE *Numele meu e slăvit de bachante.*
CORUL *Cine-a lovit după-aceea?*
227

AGAVB *Fiicele regelui Cadmos.*
GORUL
Ale lui Cadmos?
AGAVE
Surorile mele de sînge
s-au năpustit după mine, tot după mine,
asupra jivinei.
CORUL .Fu *bucuroasă de prada!*
AGAVE
Antistrofă *Veniţi acuma la ospăţ!*
CORUL
Sârmano, cum să venim?
AGAVE
Vînatul acesta e tînăr.
Sub coama de păr mătăsos îi dau
tuleiele-n floare pe faţă.
CORUL
Lighioana sălbatică poarta o coama de preţ.
228
AGAVB
Ca un iste; vinâtor, Bachos, în chip iscusit a gonit menadele-asupra lighioanei.
CORUL *Temut vînător este Bachos!*
Dar voi mă slăviţi?
AGAVE
CORUL *De ce oare nu te-am slăvi?*
AGAVE *Iar cadmeenii curînd...*
CORUL *Cu ei şi fecioru-ţi, Penteu...*
eu, maică-sa...
AGAVE
...mă vor slăvi c-am vînat
CORUL
'..prada...
AGAVE *...născută de-un leu.*
18
Prada semeaţă!
CORUL
AGAVE
Deosebit de semeaţă!
Eşti fericită?
CORUL
AGAVE
Stnt "bucuroasă de marile, marile
si strălucitele fapte-mplinite
de mine spre slava acestui pâmînt[1].
CORIFEUL

Sărmano, dovedeşte-le thebanilor,
ce pradă le-ai adus în semn c-ai biruit.
AGAVE
O, voi ce locuiţi oraşul întărit
cu turnuri mîndre în acest pămînt theban,
veniţi, priviţi vînatul de pădure, prins
de fiicele lui Cadmos, fără suliţe
cum au tesalienii, fără vrun năvod,
ci doar cu vîrfurile degetelor lungi
şi albe. Nu-i mai preamăriţi pe suliţaşi
zadarnic şi pe faurii de arme! Noi
[1] Agave, succesiv, îşi ia „prada" drept iederă, pui de leu, poate juncan — aşa cum reiese din invitaţia la ospăţ — apoi iarăşi fiară şi leu. Aceste incoerenţe corespund accesului de delir al reginei.
am prins jivina cu tăria braţului
şi-am sfîrtecat-o. Unde-i tatăl meu bătrîn?
Să vină-ncoace! Unde este fiul meu,
Penteu? Să-aducă să proptească de palat
o scară şi urcîndu-se pe trepte tari,
să pironească, sus pe ziduri, acest cap
al leului căzut în vînăţoarea mea[1].
(Intră Cadmos copleşit de durere, fi urmează cîţiva slujitori, care aduc pe o targa rămăşiţele trupului lui Penteu, acoperite cu un giulgiu.)
CADMOS
Urmaţi-mă, voi ce purtaţi a lui Penteu
povară tristă. Robilor, urmaţi-mă,
aduceţi-l în faţa casei! Trupul său
cu trudă grea l-am căutat şi l-am găsit
făcut bucăţi prin rîpile din Kiteron,
Nimic n-am adunat dintr-un acelaşi loc,
ci totul, anevoie de găsit, zăcea
prin codru, pretutindeni, Fost-am înştiinţat
că fetele-mi au săvîrşit acest omor
sfruntat în timp ce pătrunsesem în oraş,
venind de la bachante cu Tiresias,
bătrînul. M-am întors atunci pe munte iar,
şi-acum sosesc aici cu fiul meu cel stins
năprasnic de menade. Mi-a fost dat s-o văd
acolo pe Autonoe, ce-l zămisli
cu Aristeus pe Acteon mai de mult;
era cu ea şi Ino: încă mai goneau
sărmanele prin stejeriş, într-un vîrtej
de streche. Cineva mi-a spus c-ar fi purces
Agave către noi, cu mers dănţuitor.
* în antichitate era obiceiul să se expună trofeele de vînătoare sau război pe frizele templelor şi ale palatelor.
231
Dar văd că n-a fost numai zvon ce-am auzit căci, iată, o privelişte de necrezut!
AGAVB
O, tată, ţi se-ngăduie să te făleşti nespus de mult cu fetele ce le-ai prăsit viteze cum nu-s altele pe-acest pămînt! Vorbesc de toate, dar de mine mai ales, căci lîngă pînze fusele le-am lepădat şi, propăşind în măreţie, hăituiesc cu mîna goală fiarele. Aşa cum vezi, dovada vajnicului meu curaj o port în braţe ca s-o splnzuri de palatul tău.
(Ia capul lui Penteu din vîrful tirsului si îl oferă tatălui său.)
Din mîna mea primeşte, tată, bucuros, prinosul vînătorii noastre. Să-ţi pofteşti prietenii la un ospăţ şi fericit să fii, preafericit de tot ce-am săvîrsit!
CADMOS

(ferindu-se plin de spaimă)
O, chin nemăsurat, prilej de nevăzut!
Omor îndeplinit cu braţe de blestem!
Le-ai închinat frumoasă jertfă zeilor,
şi-acum pofteşti cetatea Thebei la ospăţ
cu mine. Vai, nenorocire, fiica mea,
ce rele-nduri! Vai mie, cîte-ndur şi eu!
Pe drept arn fost loviţi de zeu, dar prea cumplit,
căci Bromios, puternicul, ne-a spulberat,
deşi este-nrudit aşa de mult cu noi.
232
AGAVB
Ursuză-i bătrîneţea omului, cu ochi atîta de umbriţi! O, de-ar avea Penteu noroc la vînătoare, ca şi mama lui, cînd merge însoţit de tinerii thebani să urmărească fiarele! Dar fiul meu nu ştie-a se lupta decît cu cei-de-sus. Tu mustră-1, tată, este datoria ta. Dar cine-1 va chema sub văzul meu, aci, să afle fericirea care mi s-a dat?
CADMOS
Vai, vai, de-aţi cerceta cu gîndul nesmintit a voastră faptă, ce dureri aţi îndura! Rămîneţi nencetat în starea de acum şi v-amăgiţi că nenorocul e noroc!
AGAVE *(recăpătîndu-şi treptat limpezimea minţii)*
Ce nu-i frumos sau pare trist în fapta mea?
CADMOS Ridică-ţi ochii-ntîi spre cerul luminos.
AGAVE Privirea mi-o ridic. Ce vrei să văd în cer?
CADMOS îţi pare tot acelaşi, ori s-a preschimbat?
18*
233
AGAVE îl văd mai limpede şi mai strălucitor.
CADMOS Dar duhul tău e tot Ia fel de răvăşit?
AGAVE
Eu nu-nţeleg ce spui, dar parcă-n mintea mea se face linişte şi nu mai sînţ ce-am fost.
CADMOS Atunci ascultă şi răspunde-mi desluşit!
AGAVB Da, tată. Am uitat, noi despre ce vorbeam?
CADMOS Din ziua nunţii tale unde-ai vieţuit?
AGAVE M-ai dat să stau cu Echion cel semănat[1].
CADMOS Şi ce fecior ai odrăslit în casa lui?
AGAVE Din soţul meu şi mine s-a născut Penteu.
CADMOS Şi capul c.ui e cel pe care-1 porţi în mîini ?
AGAVE Al unui leu, spun cele care 1-au vînat.
CADMOS
Priveşte-1 mai temeinic; nu-i greu să te uiţi.
i AGAVE
Aa, ce mi-e dat să văd? Ce duc în mîna mea?
CADMOS Te uită bine ca să-1 recunoşti deplin.
AGAVE Vai mie, suferinţă fără de hotar!
CADMOS Şi-acum îfi pare c-ar fi capul unui leu?
AGAVE Vai, nu! E capul lui Penteu, amar şi vai!
CADMOS Prilej de jale, dinainte să-1 cunoşti.
AGAVE De cine-a fost ucis? Cum mi-a căzut în mîini?

CADMOS Amarnic adevăr, sosit-ai prea tîrziu!
AGAVE Vorbeşte! Inima-mi zvîcneşte aşteptînd.
CADMOS Chiar tu, chiar voi, surorile, 1-aţi omorît!
AGAVE Dar spune-mi, în palat sau unde a murit?
CADMOS îţ^, locul unde-a fost- Acteon rupt de cîini.
AGAVE Sărman de el, ce-a căutat pe Kiteron?
CADMOS S-a dus să-şi bată joc de taine şi de zeu.
AGAVE Dar noi, în ce fel am ajuns acolo sus?
CADMOS Eraţi nebune şi oraşu-ntreg cu voi.
AGAVE Acum pricep că Dionisos ne-a pierdut.
236
CADMOS prea tare 1-aţi jignit tăgăduind că-i zeu.
AGAVE Şi unde-i, tată, scumpul trup al lui Penteu?
CADMOS Aci e tot ce-am izbutit cu greu s-adun.
AGAVE Sînt toate mădularele? Să fie-ntreg?
CADMOS
AGAVE Cu ce-a fost vinovat de nebunia mea?
CADMOS
Penteu, asemeni vouă, nu-1 cinstea pe zeu. De-aceea v-a pierdut pe toţi într-un prăpăd, pe voi cu el, ca să dărîme neamul meu cu mine laolaltă, căci eu n-am fecior şi-1 văd stingîndu-se atît de ruşinos, nefericite, şi atîta de hain, %pe-acest vlăstar al pîntecului tău, pe el, nădejdea casei noastre, o, copilul m«u, fecior al fiicei mele, care susţineai palatul şi pe care Theba te-asculta!

[1] Lacună în text.

Şi nime n-ar fi cutezat în faţa ta
să-mi ocărască bătrîneţea, căci dădeai
pedeapsă pe măsura celui vinovat.
Acum, în schimb, mă vor goni din vatra mea
pe mine, Cadmos, marele, ce-am semănat
sămînţa neamului theban şi-am secerat
un rod frumos cum altul n-a mai fost. O, tu,
bărbatul cel mai scump, deşi te-ai mistuit,
vei fi mereu în rîndul celor mai iubiţi!
Copile, n-o să mai atingi bărbia mea
cu mîna, n-o să-1 mai îmbrăţişezi nicicînd
pe tatăl mamei tale, să-i rosteşti zicînd:
„Bătrîne, cine te-a jignit sau ţi-a greşit?
De ce eşti turburat în inimă şi trist?
Vorbeşte ca să-1 pedepsesc pe vinovat,
o, tatăl meu!" Şi-acuma sînt nenorocit,
tu eşti la fel nefericit şi mama ta-i
de plîns şi fără de noroc surorile.
Oricine e trufaş faţă de cei-de-sus,

privească moartea lui şi-nchine-se Ia zei.
CORIFEUL
Ne doare, Cadmos, şi pe noi durerea ta, dar fiul fiicei tale şi-a primit pe drept osînda pentru care-ncerci atîta chin.
AGAVB *(se apropie şi jeleşte peste cadavrul fiului fi)*
Priveşte, tată, soarta mea cît s-a schimbat!
[1] în acest loc există în textul tragediei o lacună profundă,.; datorită pierderii — relativ tardive — din manuscrise a unei file ce cuprindea lamentaţiile Agavei asupra leşului lui'i Pcnteu şi începutul discursului lui Dionisos. Conţinutul
De ce m-am pângărit pe mîini cu-acest omor?
Nemernica de mine, cum să strîng la piept sărmanu-i trup? Eu nu cutez să-1 mai ating. *în ce* fel cîntecul de jale să i-1 cînt?
Să-mbrăţişez tot ce-a rămas din fiul meu şi carnea pîrguită-n mine so sărut!
Bătrîne, vino, creştetul nefericit
să-1 potrivim cu trunchiul, să-nnădim din nou,
pe cît putem, întreg, vînjosul trup al său.
O, chipul tău preascump, o, tineri, dulci obraji!...
• ••{••{<{i**i*ii<i((« i * ((••{•••«••••««•••••«««e
Sub vălu-acesta voi ascunde capul tău şi mădularele-ţi mînjite-n sînge crud, pe care unghiile mele le-au brăzdat...
(Apare Dionisos în toată slava puterii sale, dezcălmndu-ţi natura divină.)
DIONISOS
...împins de ură şi mînie, s-a purtat hain c-un binefăcător şi 1-a zvîrjit în temniţă, acoperindu-1 de ocări...[1]
părţii pierdute a putut să fie reconstituit în liniile Iui generale, plecîndu-se de la: a) preceptele retorului Aspines (sec. al III-lea), care se referă la această scenă cînd tratează despre mijloacele apte să trezească mila auditoriului; b) drama sacră *Christospăschon (Patimile lui Hristos),* atribuită de unii în mod eronat lui Grigorie din 'Nazianz, în care autorul necunoscut a împrumutat larg din rolul Agavei pentru a compune plîngerile Fecioarei Măria la moartea lui Isus; c) citeva fragmente de papirus, recent descoperite. Am folosit pentru traducere textul stabilit după aceste trei izvoare de către II. Gregoire în ediţia „Leş belles lettres", Paris, 1961. [1] E vorba de Penteu.
238
239
De-aceea s-a sfîrşit prin mîna rudelor, murind pe cît de drept, pe-atît de nefiresc... Nu vreau s-ascund urgiile ce vor lovi acest popor... Ei din cetate vor pleca să ispăşească pata negrului omor...[1]
Nici unul, niciodată, nu va mai vedea pămîntul ţării: ucigaşii nu mai pot să vieţuiască-n preajma celui din mormînt...
Acum ascultă, Cadmos, partea ta de chin.
.....a
• Vei fi schimbat într-un balaur şi la fel soţia-ţi, Harmonia, care te-a luat pe tine, muritor, deşi era vlăstar din Ares, în jivină se va preschimba, la chip asemeni şarpelui. Vei rătăci în car mînat de junei, aşa cum a vestit printr-un oracol Zeus; cu soţia ta veţi fi mai mari peste barbari[3] şi veţi surpa cu-o oaste fără număr mulţime de cetăţi. Apoi, cînd oastea va prăda altarul lui Apolon-Loxias[4], veţi fi năpăstuiţi la-ntoarcere. Dar Ares te va ocroti pe tine şi pe Harmonia, soaţa ta, şi-n Ţara Fericiţilor[5] va rîndui viaţa voastră. Toate-acestea vi le spun
[1] Textul se referă la Cadmos şi la fiicele sale.
[2] Aci se încheie lacuna din manuscrise.
[3] După această versiune a legendei, Cadmos ar fi devenit, regele ilirilor şi ar fi fost preschimbat în balaur împreună cu soţia lui.
^'[4] Epitetul de *Loxias* (oblicul) sublinia aptitudinea pro-. fetică a lui Apolo, deoarece oracolele sale erau exprimate în chip învăluit, pieziş.
[5] Ţara Fericiţilor sau Insulele Fericiţilor: tărîm mitic,.; localizat de Homer la marginea fluviului Okeanos, mîngîiat de adierile zefirului, în care erau strămutaţi unii eroi după moarte, pentru a-şi petrece o altă viaţă, veşnică şi senină.
240
eu, Dionisos, cel da.,Zj2us zămislit şi nu de tată muritor. De-aţi fi rămas pe calea-nţelepcumii-n loc s-o părăsiţi, atunci, primind oblăduirea fiului lui Zeus, aţi fi fost cu toţii fericiţi.
AGAVE îndură-te, o, Dionisos, am greşit!
DIONISOS E prea tîrziu! Voi nu m-aţi cunoscut la timp!

AGAVE Ne recunoaştem vina, nu ne risipi.
DIONISOS Am fost hulit de voi, deşi eram un zeu.
AGAVE O, zei, nu fiţi răzbunători ca oamenii![1]
DIONISOS De mult vă pedepsise Zeus, tatăl meu.
AGAVE Bătrîne, vai, ni s-a menit un crunt exil.

[1] Unii comentatori au socotit că acest vers ar vădi opoziţia lui^Euripide faţă de anumite aspecte ale religiei dionisiace, în tragedia. *Hipolit* de acelaşi autor, unul din personaje (Servitorul) exprimă o idee asemănătoare: „Zeii ar trebui să' fie mai înţelepţi decît muritorii".

DIONISOS Nevoia vă sileşte. Nu mai zăboviţi!
(Dionisos dispare In chip miraculos,)
CADMOS
O, fiica mea, în ce năprasnă ne-am pierdut şi eu şi tu, sărmano, şi surorile-ţi. Voi merge la barbari ca un nefericit bătrîn pribeag. Mi s-a urzit să năpădesc Helada cu strînsură multă de barbari. Schimbat într-un balaur, cu soţia mea, vlăstar din Ares, Harmonia, ce va fi şi ea cu trup de şarpe înfricoşător, vom arunca oştirile de suliţaşi „asupra templelor şi a mormintelor Heladei. O, sărman de mine, n-am să scapi de chinuri niciodată! N-am să mă alin nici chiar în Hades, după ce voi fi trecut cu barca peste vadul Aheronului.
AGAVE
(imbrăţişîndu-şi părintele)
Vai, tată, fără tine voi pleca-n surghiun.
CADMOS
De ce mă strîngi în braţe, vai, copila meaj sărmană, ca un pui ce-şi cată adăpost la lebăda bătrînă cu penetul alb?
AGAVE Din ţară sînt gonită, încotro să merg?
242
CADMOS
Eu nu ştiu, fata mea, nu-s vrednic să te-ajul. *(Despărţindu-se, Cadmos şi Agave se îndepărtează cu greu unul de altul.}*
AGAVE
Rămîneţi cu line, casă, cetate şi ţară, cu bine rămîneţil Vă las copleşită de chinuri, si fug din odăile mele,
CADMOS *O, fiica mea, du-te, pleacâ-n exil/*[1]
AGAVE *O, tată, jelesc pentru tine!*
CADMOS
Iar eu pentru tine, copilă, si-ţi pllng şi surorile talei
AGAVE
Amarnică e răzbunarea stăpînului Bachos, o, tată, asupra palatelor tale!
CADMOS
Şi voi l-aţi rănit amarnic voind să-i fringeţi rcnumele-n Thcba!
243

AGAVE *O, tată, urează-mi de bine!*
CADMOS
Să fii fericită, sărmană copilă! Ge greu mi se pare să cer această-mplinire/
AGAVE
Şi-acum să mă duceţi, voi, călăuze,
la tristele mele surori,
părtaşele-acestui surghiun.
De-ar fi să-ntîlnim un tărîm,
de unde să nu mă mai vadă
în veci pîngârit Kiteronul,
de unde să nu mai cuprind
în veci Kiteronul cu ochii,
şi tirsul din minte să-mi piară,
să-l zguduie alte bachante.
fCadmos şi Agave, copleşiţi de durere, apucînd fiecare pe alt drum, pleacă împreună cu însoţitorii lor.)

CORIFEUL *(în creme ce corul se îndepărtează şi iese)*
Ce multe sînt feţele sorţii,
şi ce de-ntîmplări nesperate
dezlănţuie zeii.
Atîtea nădejdi se destramă şi pier,
iar nebănuitul îşi taie fãgaş.
La fel s-a-ncheiat şi aceasta!

CICLOPUL

428-425(?)î.e.n.